Arheoloģiskais tērps

Mg. hist. Irita Žeiere

Seminārs

Amatniecība. Tūrisma piedāvājuma veidošana

Liepāja, 2019. gada 21. maijs

Interreg
Latvija–Lietuva
Eiropas Reģionālās attīstības fonds
EIROPAS SAVIENĪBA

Arheoloģiskais tērps

rekonstruēts pamatojoties uz konkrētiem arheoloģiskajos izrakumos iegūtajiem materiāliem – audumu fragmentiem, rotājumiem un rotām

Apģērba raksturojums

- Sastāvēja no noteiktām sastāvdaļām, kas laika gaitā mainījās un papildinājās – veidojot noteiktu komplektāciju

- To papildināja rotu komplekts – atšķirīgs dažādos periodos un teritorijās

- Apģērba rotājumā un rotās saskatāmas būtiskākās atšķirības dažādu etnisko vienību starpā

Senā apģērba izpētes avoti

- **Arheoloģisko izrakumu materiāli** (līdz 18. gadsimtam)
- **Rakstīto avotu ziņas** – tikai no 16. gs 2.p.
- **Ikonogrāfiskais materiāls** – tikai no 16. gs 2.p.

Līdz pat 16. gadsimta otrajai pusei arheoloģiskie materiāli – vienīgās liecības!

Materiālu ieguves vietas

- Galvenokārt apbedījumu vietās
- Dažkārt noguldīti depozītos
- Ļoti reti dzīvesvietās

Materiālu ieguves veidi

- Netiešas liecības, t.s. augsnes paraugi
- Tikai rotājumu veidā
- Pilnībā korodējies vai destrukturizējies paraugs
- Kā reāls auduma fragments dažādās saglabāšanās pakāpēs un izmēros

- **Netiešas liecības** – kaņepāju sēklas, šķiedru apstrādes darbarīki, sīklopu kauli, trauku lauskas ar nospiedumiem

- Šķiedru materiāli no neolīta

No: Dumpe B., 2006: 3.att.:2, 10. att.Sārnate ,2400.g. pr. Kr.

Liecības par apģērbu, kas iegūtas rotājumu veidā

Senākie: **dzīvnieku zobu piekari**

dzintara krelles un piekari

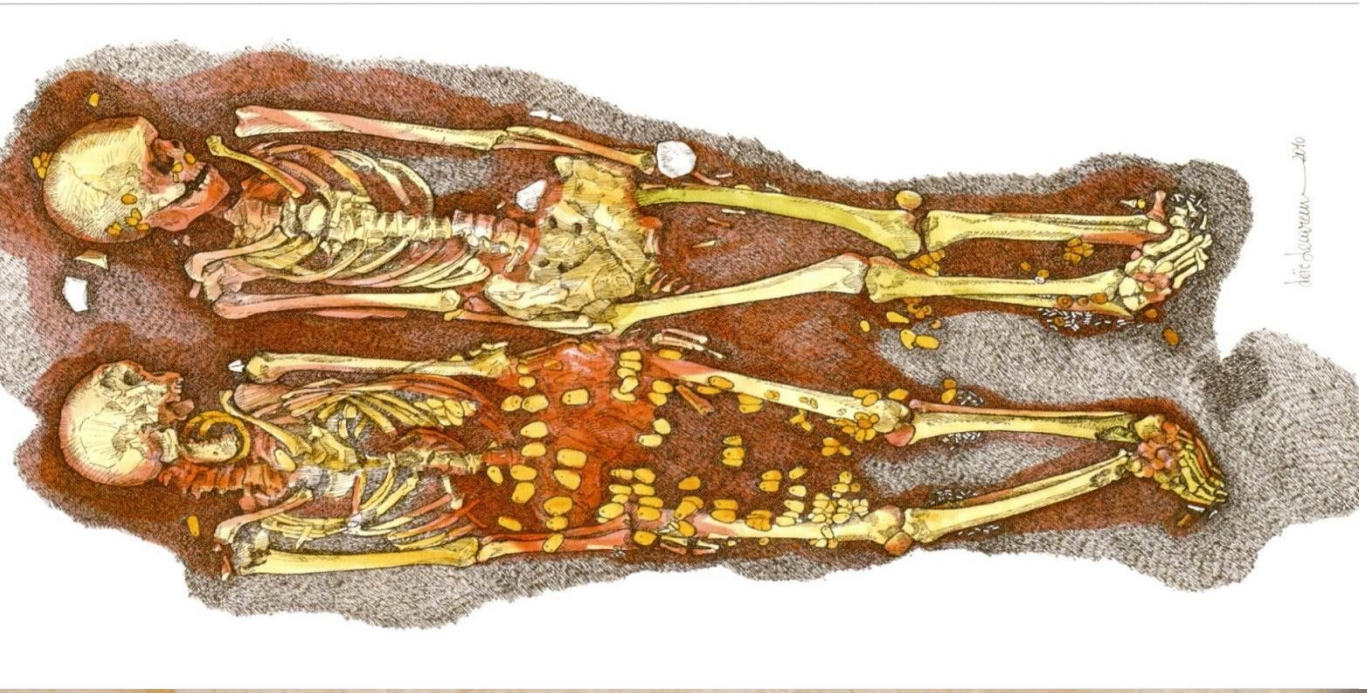

Zvejnieku kapulauka apbedījuma zīmējums un dzintara piekars

Rekonstruētais dzintara priekšauts.
(I. Žeiere, S. Vārna, O. Špora)

Tērpa rotājums *in situ*. No: Lībiešu apģērbs, 1988: III tab.: 4

Salaspils Laukskola, 11. gs. No: Lībieši senatnē, 2001: 6

Pilnībā korodējušās vai destrukturizējušās tekstilijas

Agro metālu laikmets 1500. – 1. gs. pr. Kr.

Veselavas kaps., 14. gs.

Par apģērba veidu liecina arī rotas

Ābeļu Boķi, 5./6. gs.

Jauneiķi. No: Semigallien, 2005: P 89

Kā izskatās atrastie tekstilmateriāli

Sāviena, 12.-13. gs.

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Priekuļu Ģūģeri, 11. gs.

Ludzas Odukalns, 11. gs.

Arheoloģisko tekstilatradumu vispārējais raksturojums

- **Ļoti fragmentārs**
- **Ierobežots hronoloģiski un teritoriāli**
- **Zināmā mērā vienpusīgs (goda tērpi, rotātie, sieviešu)**
- **Nesniedz atbildes uz daudziem jautājumiem**

Atradumu interpretācijas jautājumi

No: F. Kruse. Necrolivonica

No etniskā aspekta raugoties

- Visvairāk materiālu par latgaļu apģērbu
  8.-14. gs.
- Samērā daudz no lībiešu apģērba
  11.-13. gs.
- Kuršu apģērba materiāli tikai no 13.-14. gs. līdz 16. gs.
- Vismazāk - par zemgaļu apģērbu
  7.-17. gs (ne vairāk par 30 fragmentiem)

Agrais dzelzs laikmets
1. – 400. g

- Pirmie reālie vilnas audumu fragmenti un linu pavedieni
- Ziņas par 28 atradumiem no 7 atradumu vietām
- Nosakāmi materiāli, audumu veidi, krāsas
- identificējamas atsevišķas apģērba sastāvdaļas
- Paraugu maz un ļoti sīki

Īles Gailīši, 3.-4. gs.

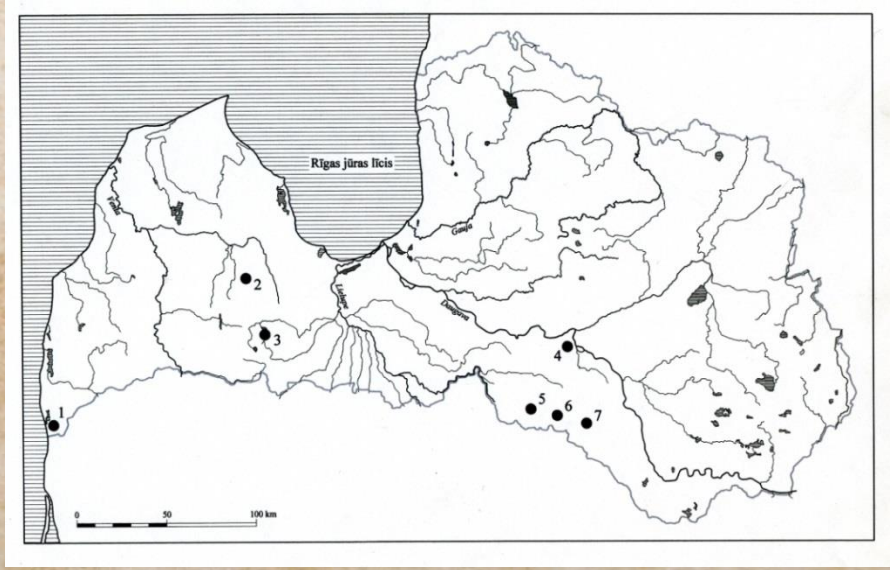

Vidējais dzelzs laikmets

400. – 800. g.

- Pieaug atradumu skaits
- Konstatēti Pirmie bronzas rotājumi tērpos
- Var konkretizēt atsevišķas tērpu daļas

Ābeļu Boķi, 7. gs.

Kaunatas Veresauka, 8.-9. gs.

Vēlais dzelzs laikmets

9.-13. gs.

- Palielinās materiālu apjoms
- Saglabājas pateicoties rotāšanas tradīcijai
- Izveidojas noteiktām etniskām vienībām raksturīgie tērpi

No: Ievads latviešu tautas tērpa vēsturē, 1936: 37

Dažādu etnisko grupu apģērba raksturīgākās pazīmes

Zemgaļu apģērba materiāli

No: Žeiere I., 2017: 61

Ceraukstes Podiņi, 13. gs, Čunkāni-Drenģeri, 10-11. gs.

No: Šukoņi, 10. gs. No: The Semigallians, 2005: 571

Čunkāni-Dreņģeri, 10./11. gs.

Vainagi

Katlakalna Pļavniekkalns, 6. gs.

Gaideļi-Viduči, 6./7. gs.

Jauneiķi. 6./7. gs. No: The Semigallians, 2005:439

Jaunsvirlaukas Kakužēni, 6./7. gs.

Lībiešu apģērbs

No: Žeiere I., 2017:97, 123

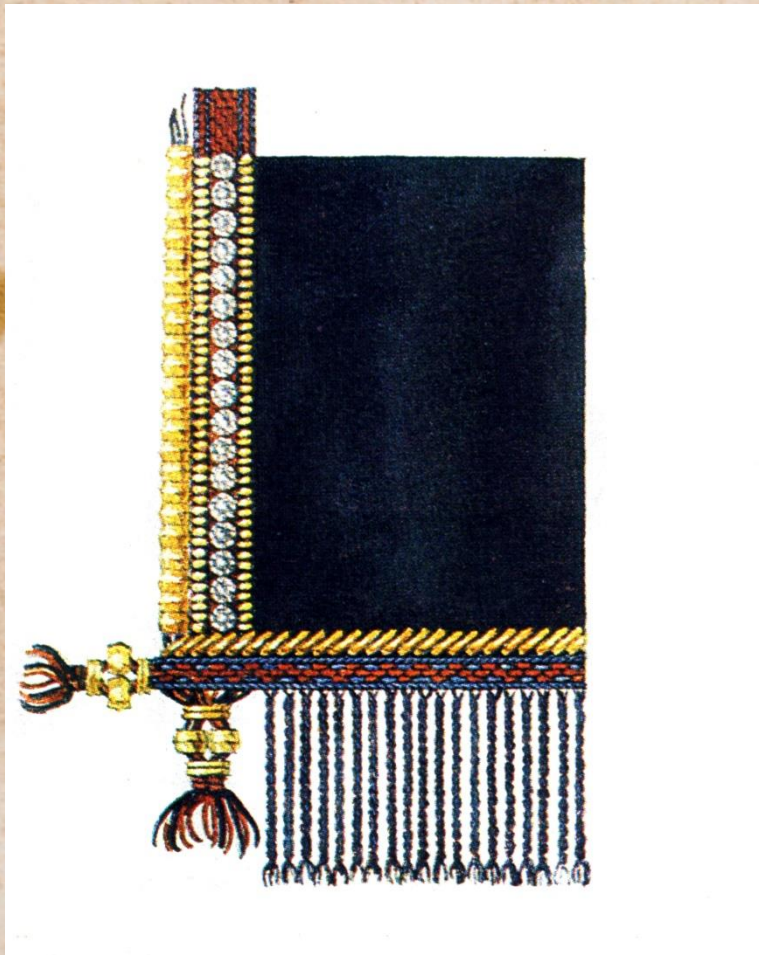

No: Zariņa A., 1988:100
Cēsis, 13. gs.

No: Žeiere I., 2017:104

Stūru rotājums

Doles Vampenieši, 11. gs.

Alvas rozetes

Doles Vampenieši, 11. gs.

Doles Rauši, 11. gs.

Jostas un celaines

Mežģītā pinuma jostas
Salaspils Laukskola, 11. gs.

No: A. Zariņa, 1988:IX Tab.
Ikšķiles Zariņi, Bīriņu Čiekuri, 11. gs.

Sietavas

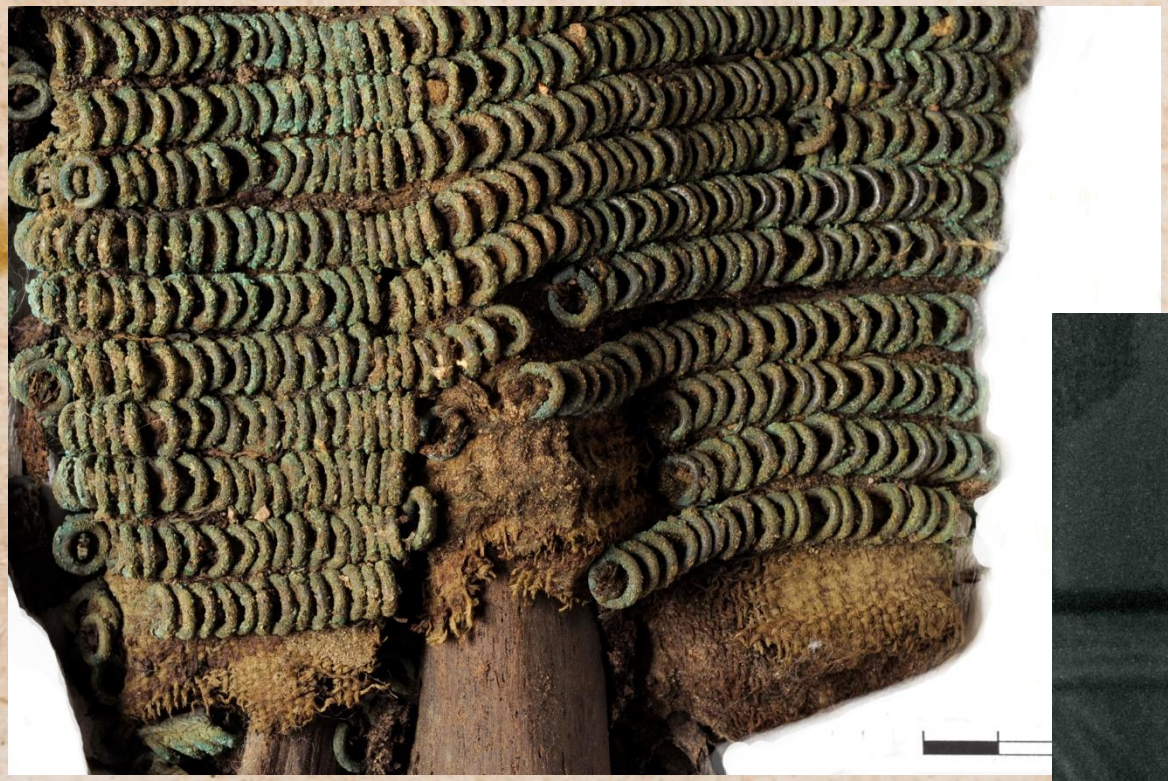

Salaspils Laukskola, 11. gs.

Salaspils Laukskola, 11. gs.

Matu lentas

Salaspils Laukskola, 11. gs.

Važiņrotas

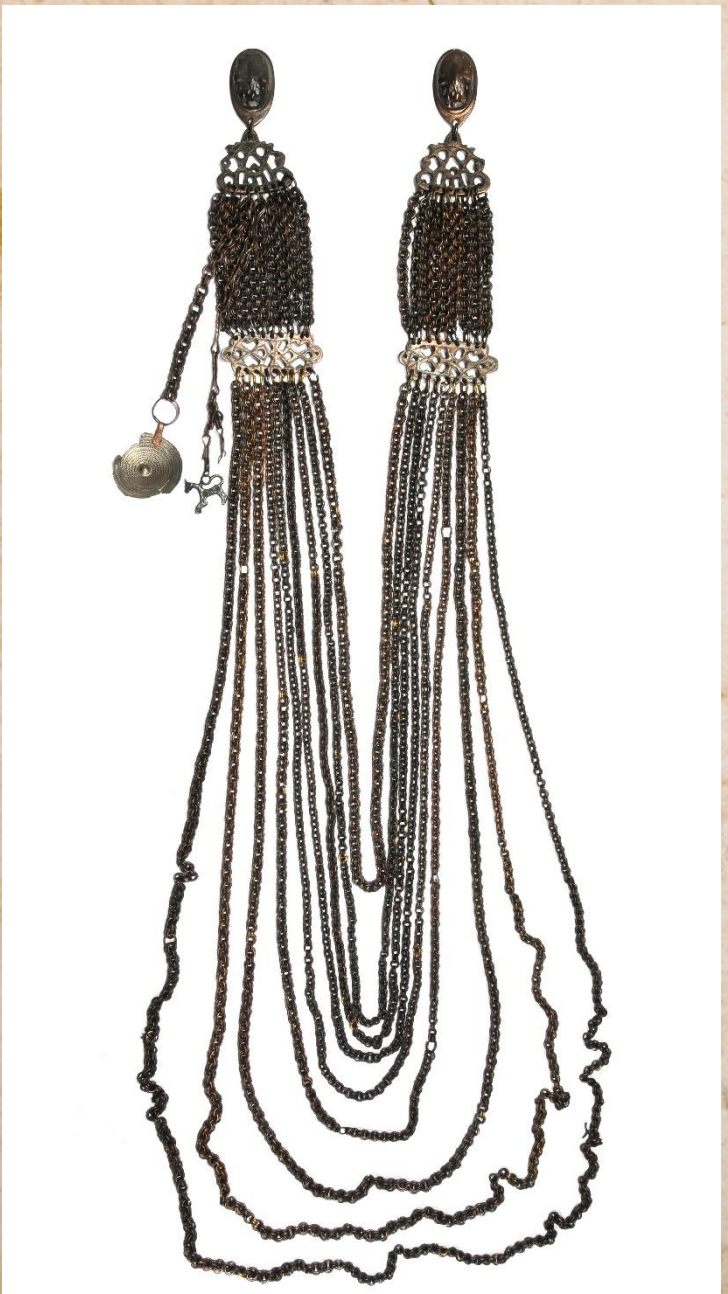

Aizkraukle un Krimulda, 11. gs.

Bērnu apģērbs

- Materiāli tikai lībiešiem
- Līdzīgs pieaugušo apģērbam
- Daudz biežāk rotāts

L. Treijas zīmējums

Latgaļu, sēļu apģērbs

No : I. Žeiere, 2017:14

Villaines

Galvenās pazīmes jau senākajām villainēm:

- Ieaustie rotājumi
- Celaines
- Spirāļu rinda
- Papildus bārkstis

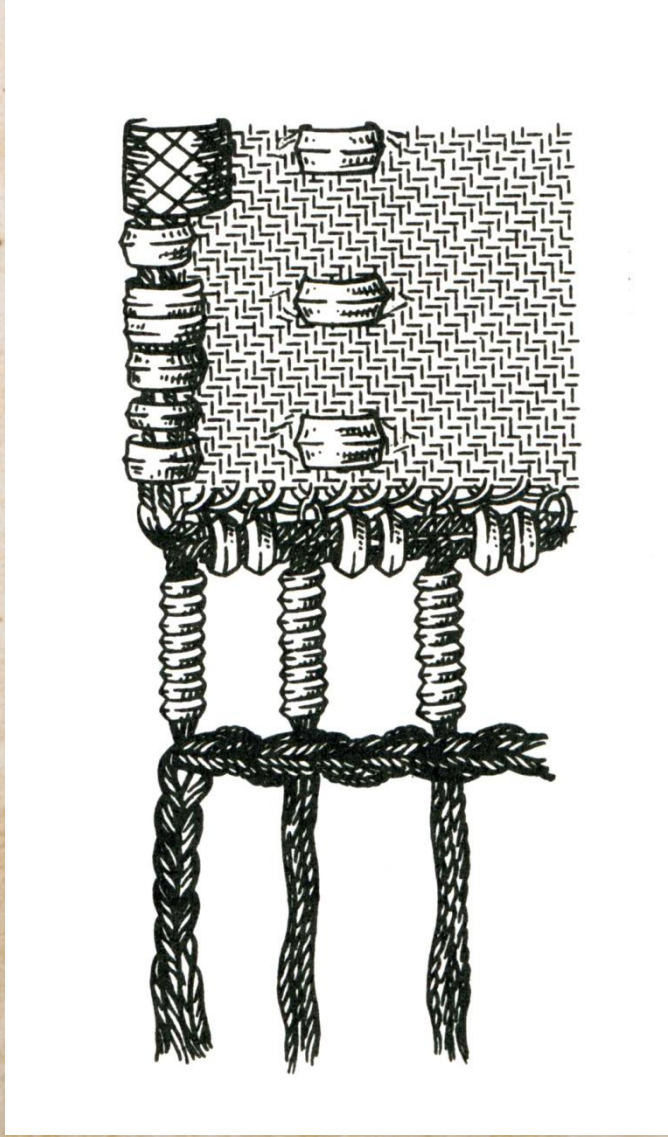

No: Zariņa A, 1960:25:2

Ņukšu senkapi, 11. gs.

Taurenes Lazdiņi, 11. gs.

Bez metāla rotājuma

Kārļu Ainavas, 12./13. gs.

Liepkalnes Ķesteri, 12. gs.

Galgauska, 13.-14. gs.

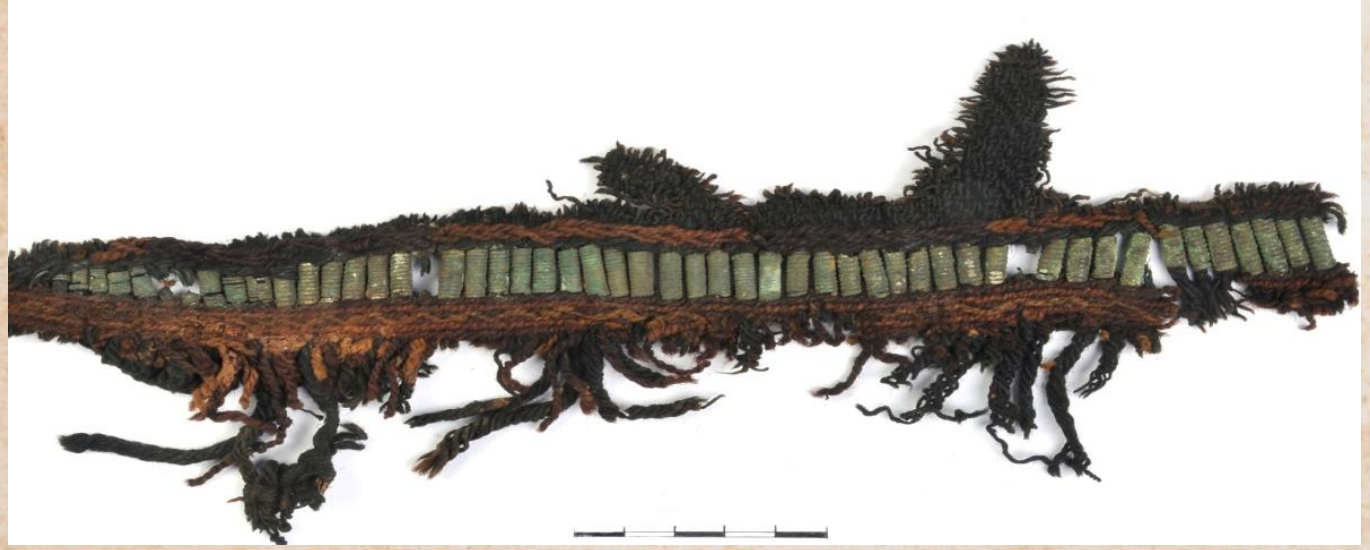

Rauna, 13.-14. gs.

Rūtainās pusvilnas villaines

Stāmerienas Annasmuiža, Kauguru Beites 13. gs., Valmieras muzejs

Kauguru Beites, 13./14. gs., Valmieras muzejs

Rakstainās villaines

Taurupes Vecmuižnieki, 14. gs.

Jostas

Aizkalne, Sāviena, 11.–12. gs.

Vainagi

Aglonas Kristapiņi, 11. gs.

Sēlpils Lejasdopeles, 12./13. gs.

Priekuļu Ģūģeri, 11. gs.

Auduma vainagi

Šķilbēnu Daņilovka, 14. gs.

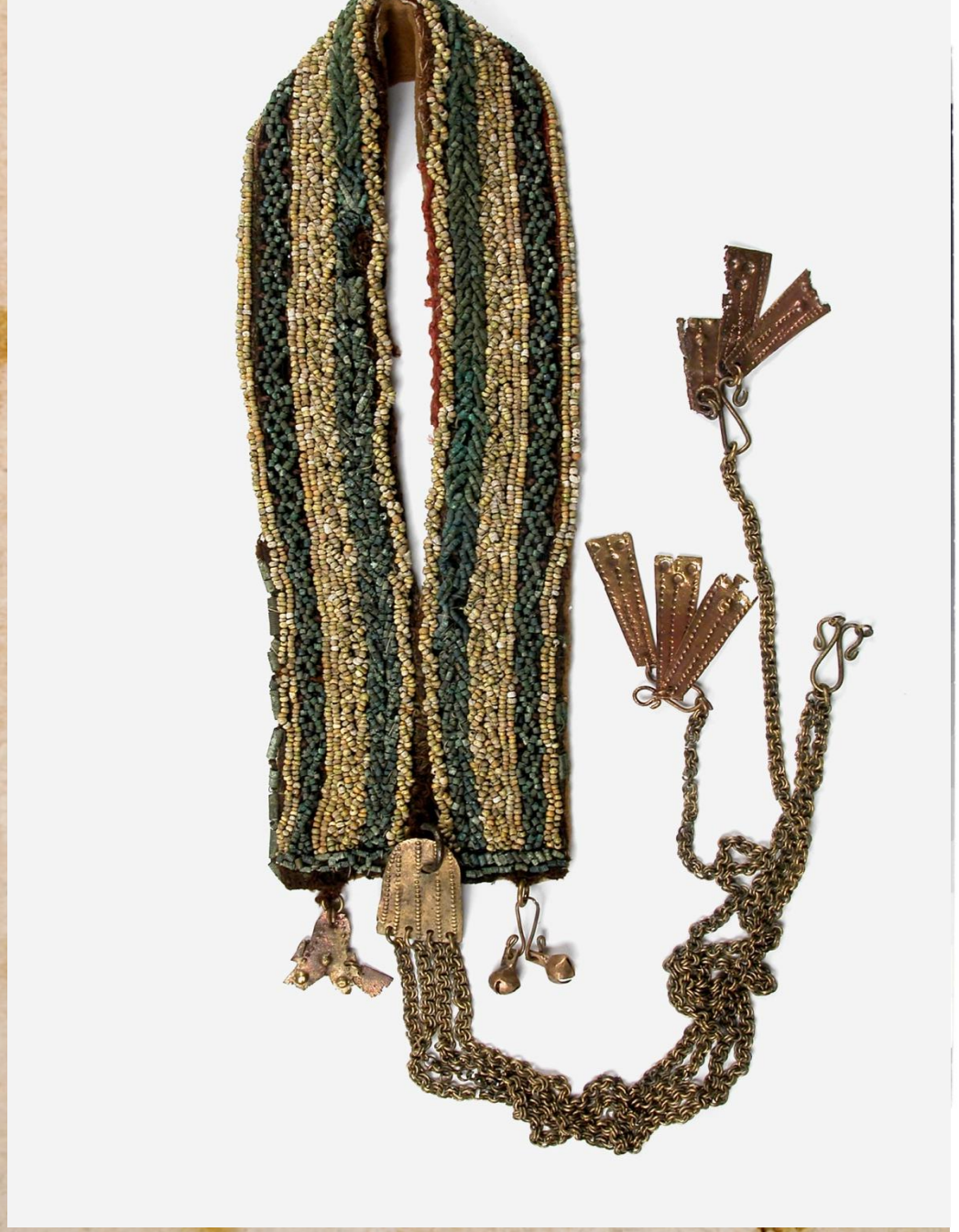

Dzelzavas Strūgukalns, 14. gs.

Madalānu senkapi, 13. gs.

Vīriešu apģērbs

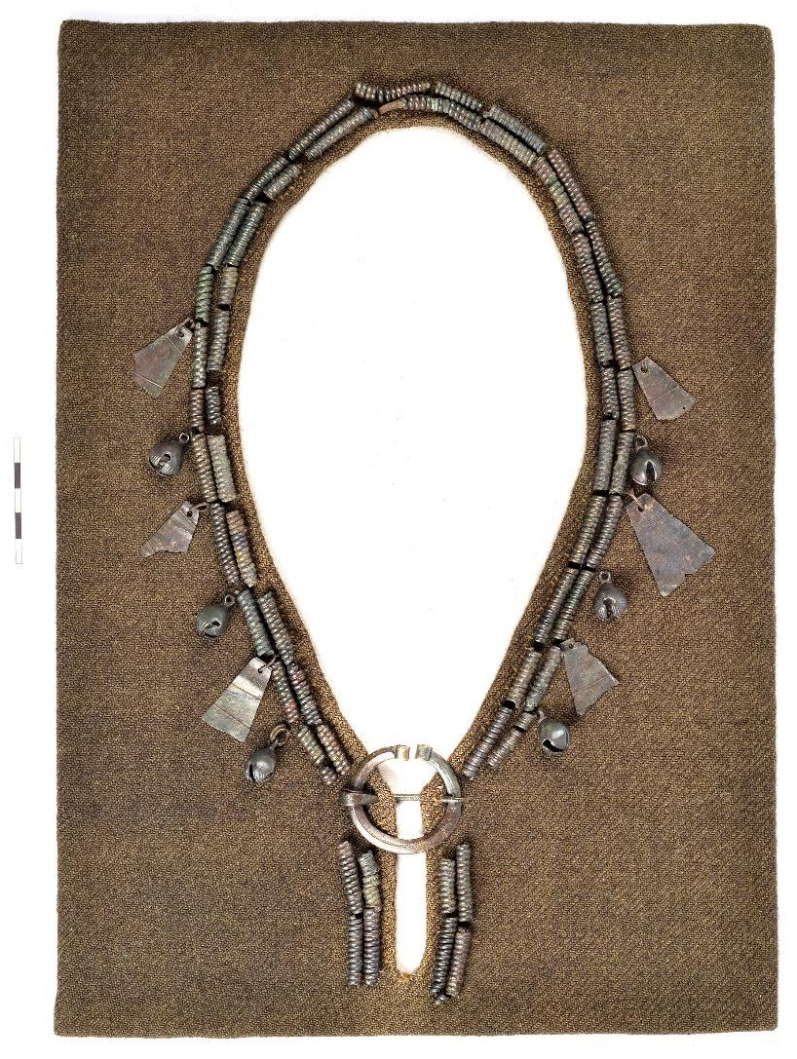

Zvirgzdenes Isnauda un Pildas Nukši, 11. gs.

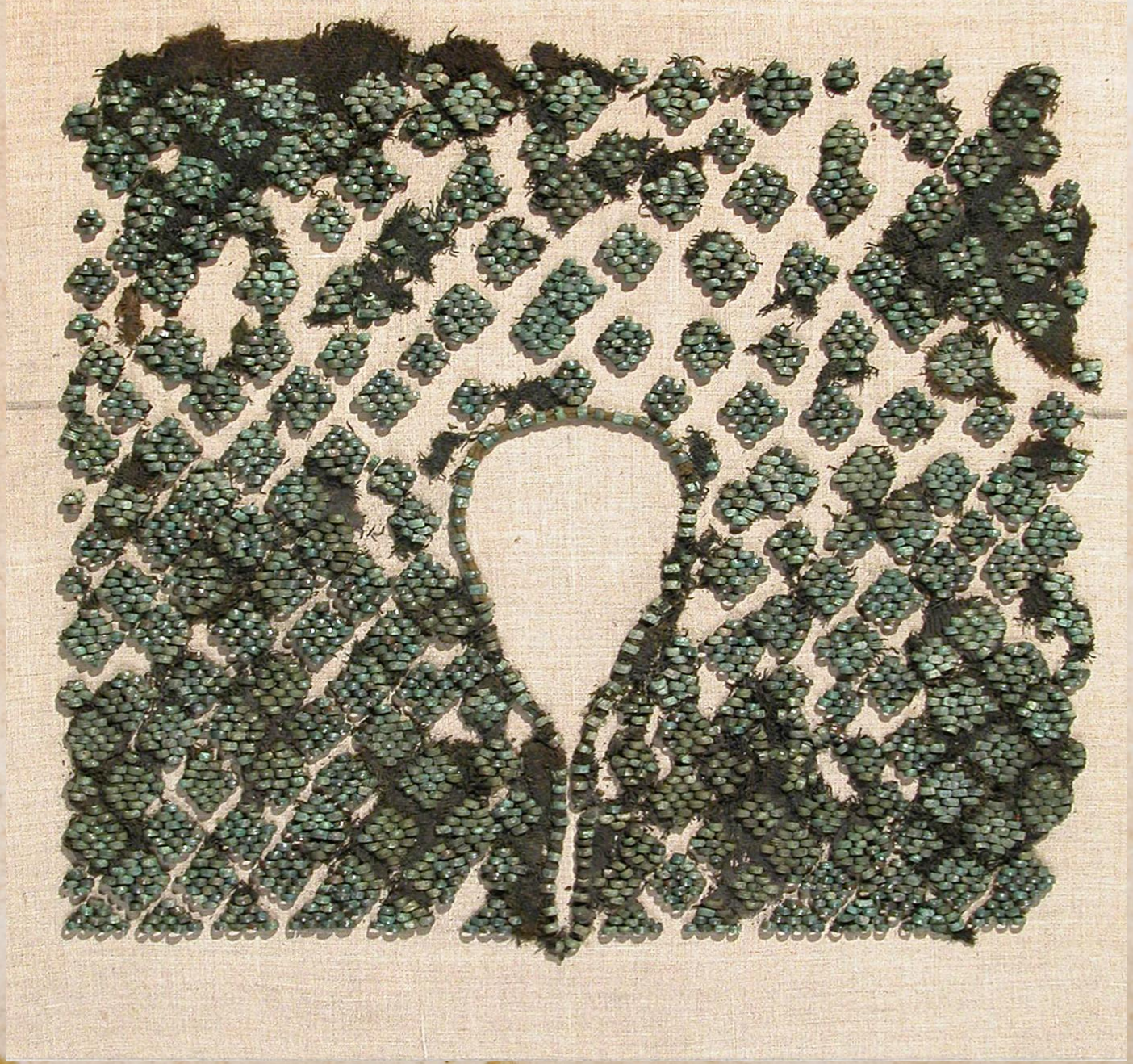

Priekuļu Ģūģeri, 11. gs.

Ābeļu Priednieki, 11. gs.

Jostas

Priekuļu Ģūģeri, 11. gs. un Sēlpils Lejasdopeles, 12.-13. gs.

Rokauti, aptinumi

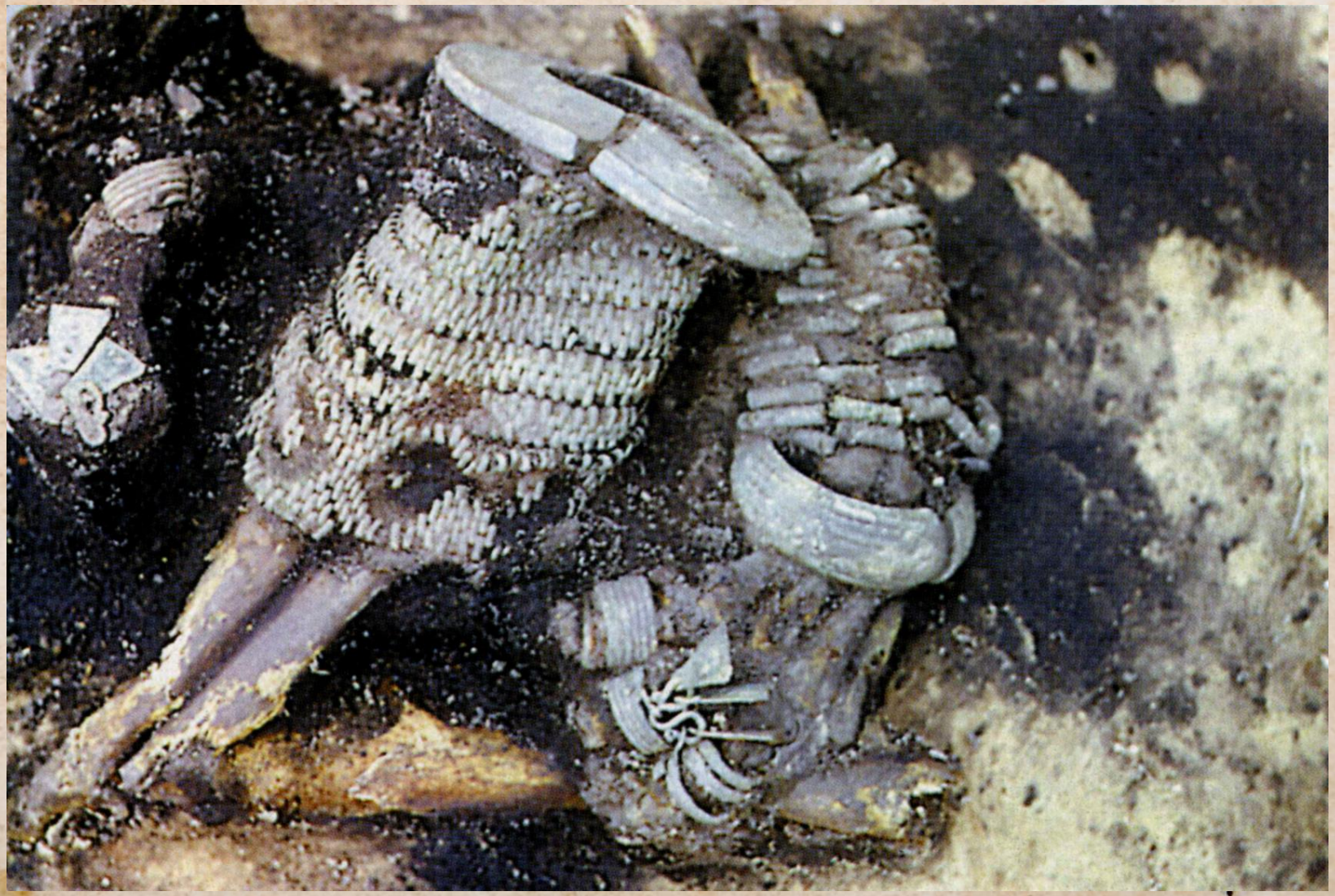

Rokauts *in situ*, Aglonas Kristapiņi, 11. gs.

Galvassegas

- Auduma vai ādas
- Rotājums visapkārt apakšmalai vai izkārtots pieres daļā
- Rotājumu veidu dažādība

Preiļu Ludvigova, 10. gs.

Cepuru rotājumi

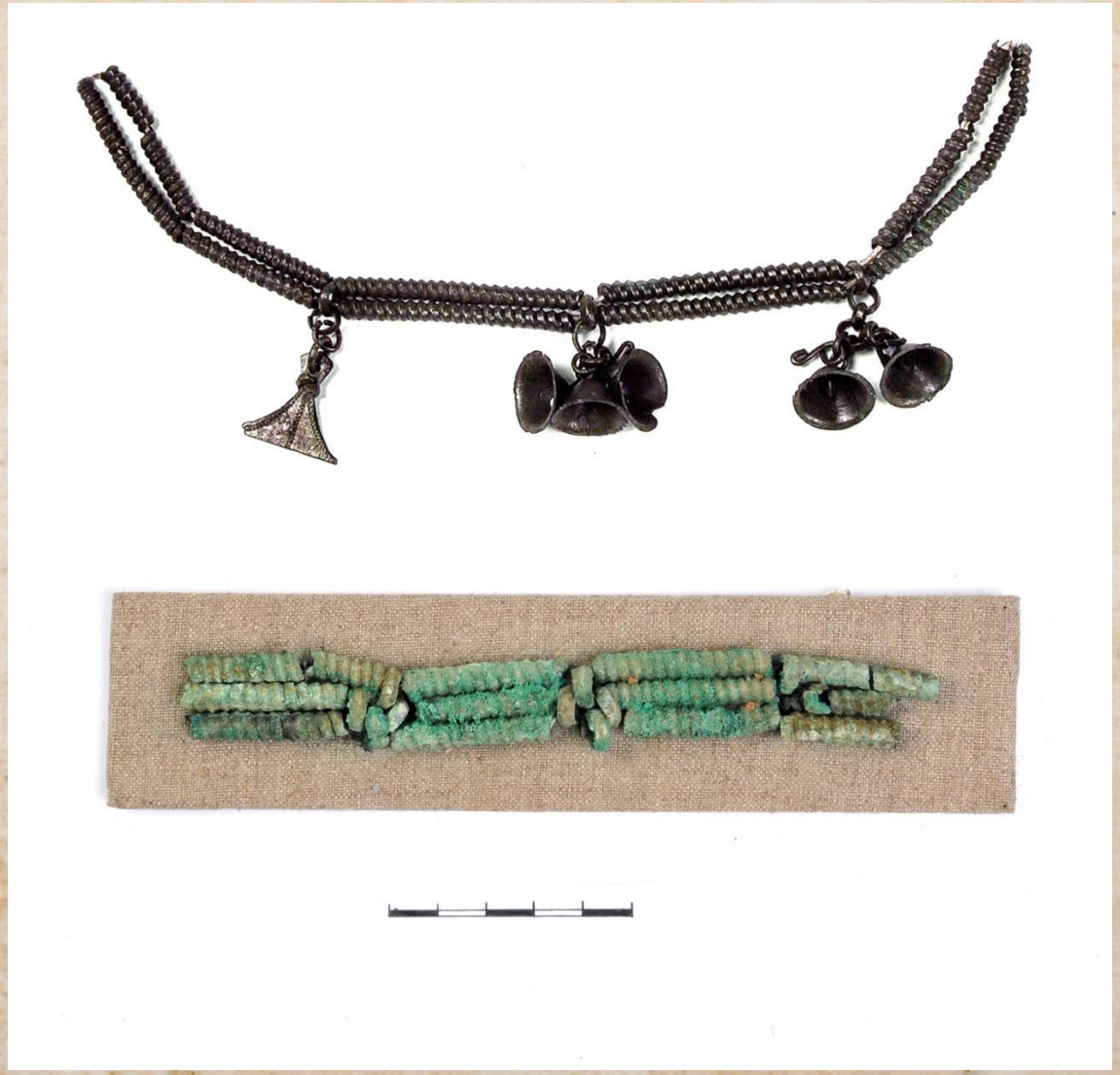

Pļaviņu Kalnieši, 8.-9. gs. un Ābeļu Boķi, 7.-8. gs.

Materiāli par kuršu apģērbu

No: Žeiere I., 2017: 78

Pirmskuršu periods 1. – 7. gs.

Pirmie atradumi – nelieli vilnas auduma fragmenti pie bronzas rotām

<u>Lietuvas teritorijā</u> - sieviešu cepuru atradumi

Audumu fragmenti arī vairākos apbedījumos Palangā, Kurmaičai, Gintarai u.c.

<u>Latvijā</u> – Mazkatužu kapulauks - 4 apbedījumi ar 16 sīkiem paraugiem,

Ģeistauti, Ošenieki, Priedulājs

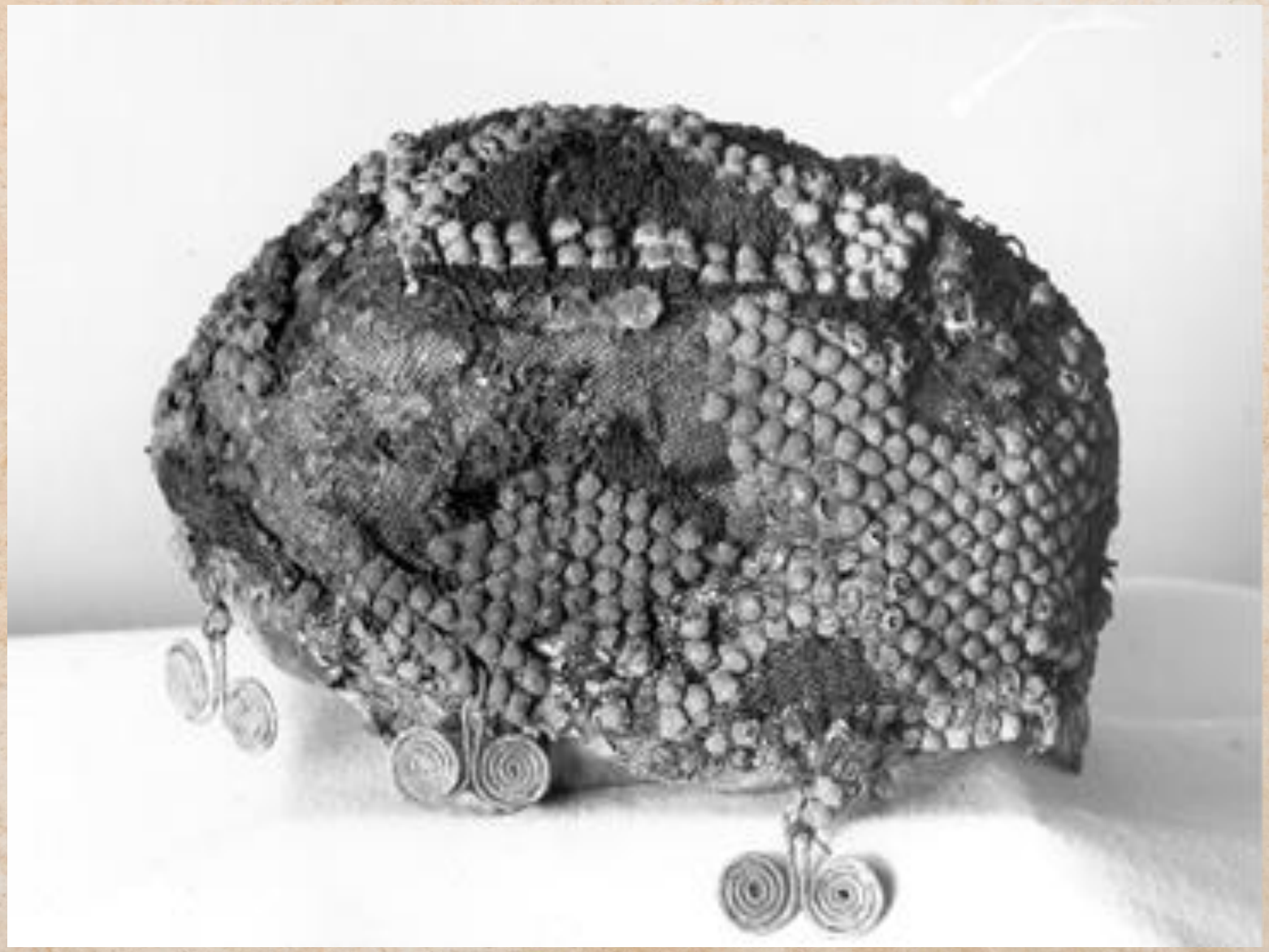

Šerņi, 4. gs. No: Volkaite-Kulikauskiene R., 1997: 14 pav.

Rucavas Mazkatuži, 4. gs

Rucavas Ģeistauti, 6./-7. gs.

Grobiņas Priedulājs, 7. gs.

8. -13. gs. materiāli

- **Lielākie atradumi Palangā, kur iegūti ap 200 tekstiliju paraugi**
- **Latvijā šajā laikā aizsākas pāreja uz mirušo kremāciju**

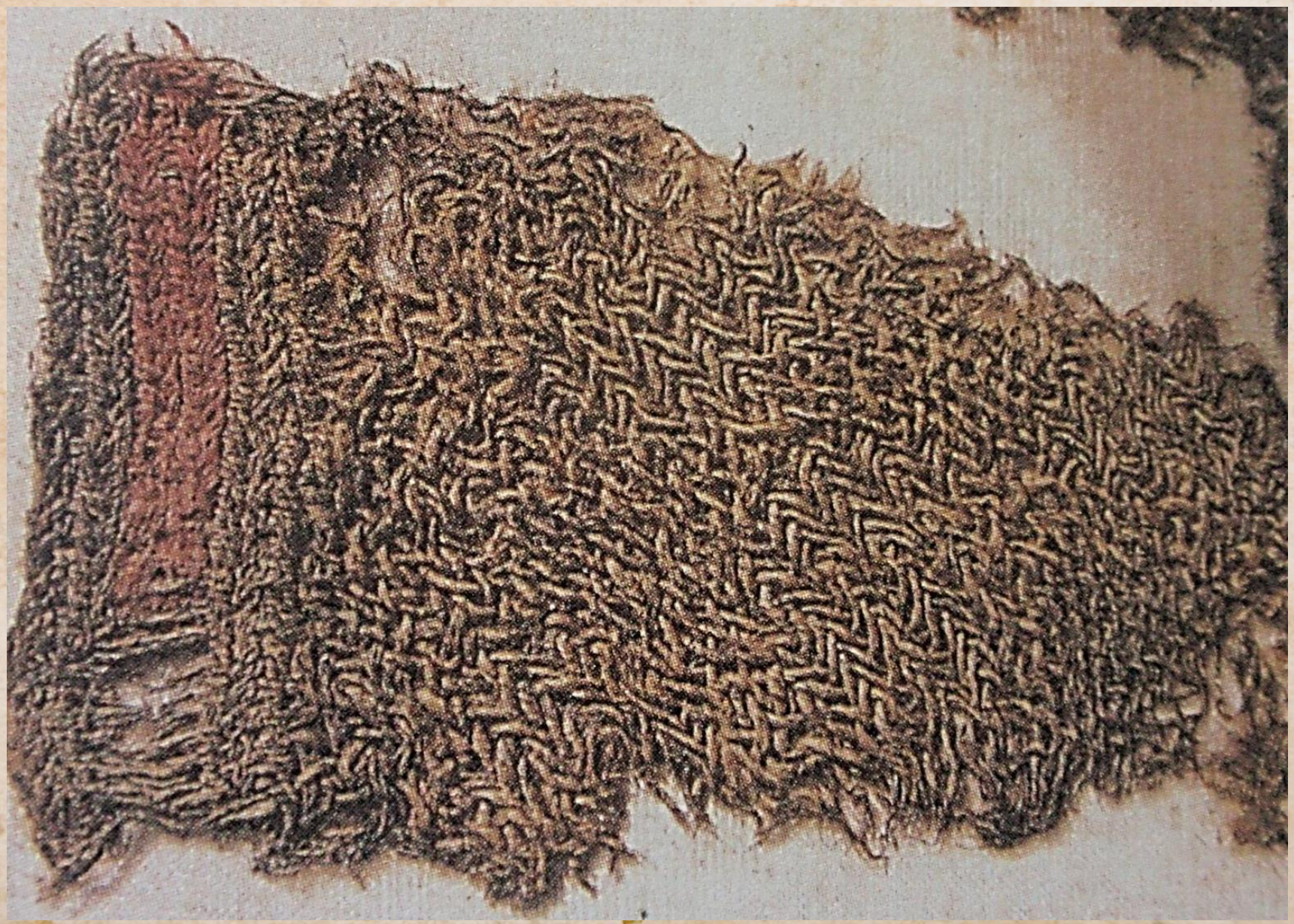

Lazdininkai, 9. gs. No: Lietuvos Archeologija 30, E. Pečeliunaite-Baziene, 2007: 4 pav.

Palanga, 8./9. gs. No: Prehistoric Lithuania, 2000: P. 101

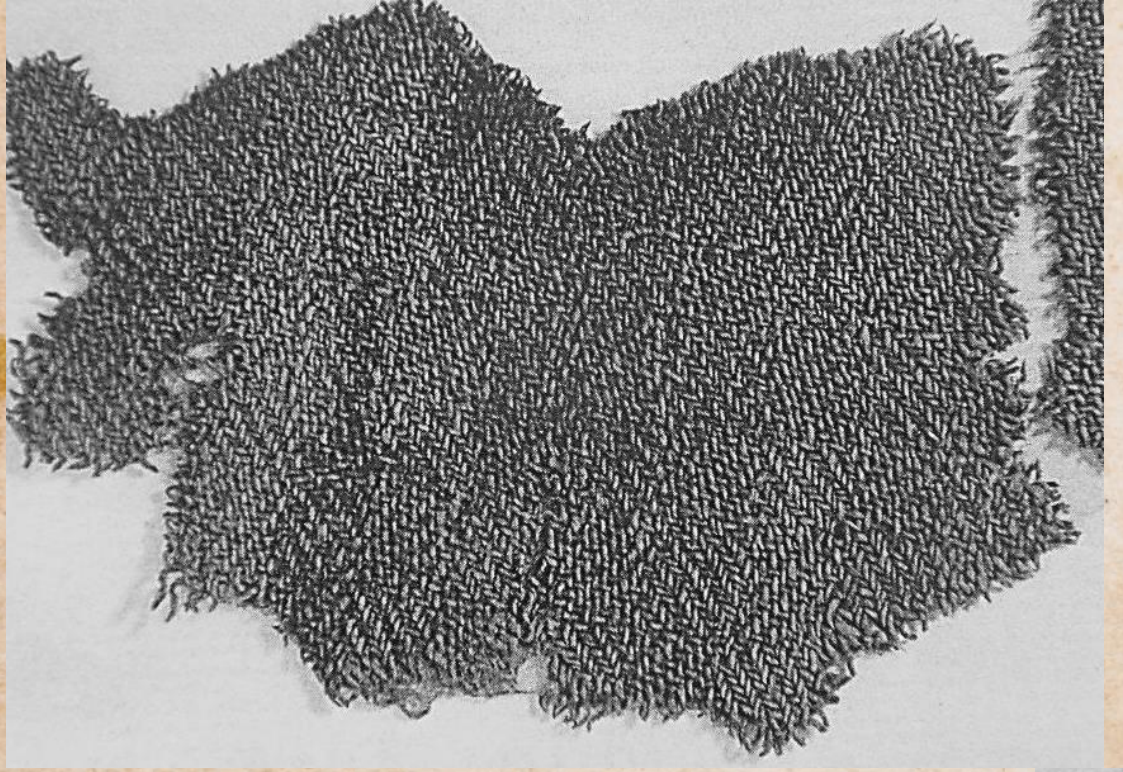

Ugunskapu materiāls. Alsungas Kalniņi, 11.-13. gs.

- Latvijā – Tīras purva depozīts ar lielu skaitu audumu fragmentu
- 15 atšķirīgu veidu tekstilmateriālu paraugi
- Rekonstruējamas tikai dažas tērpu daļas - sietavas, apmetnis, kapuce, celaines

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

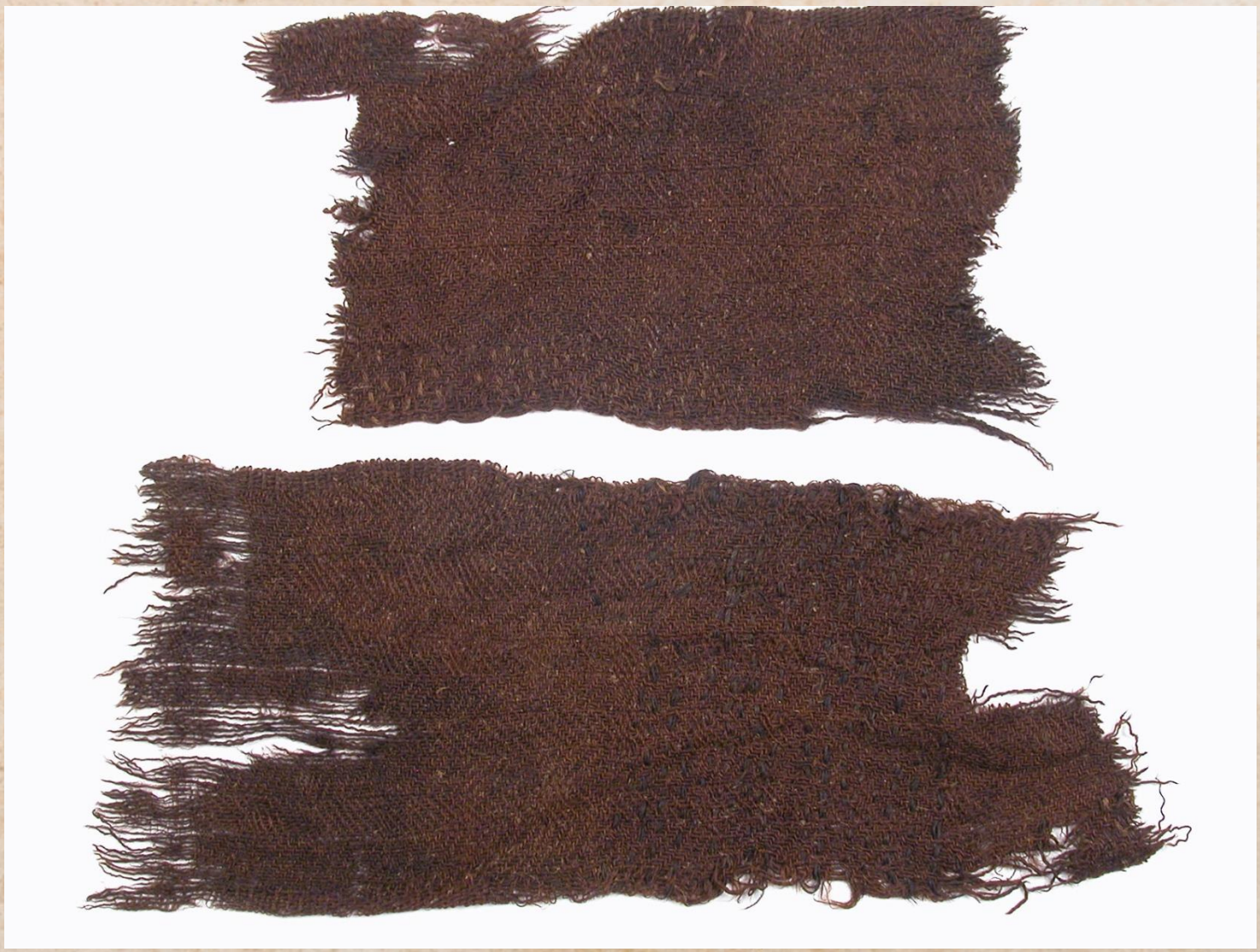

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

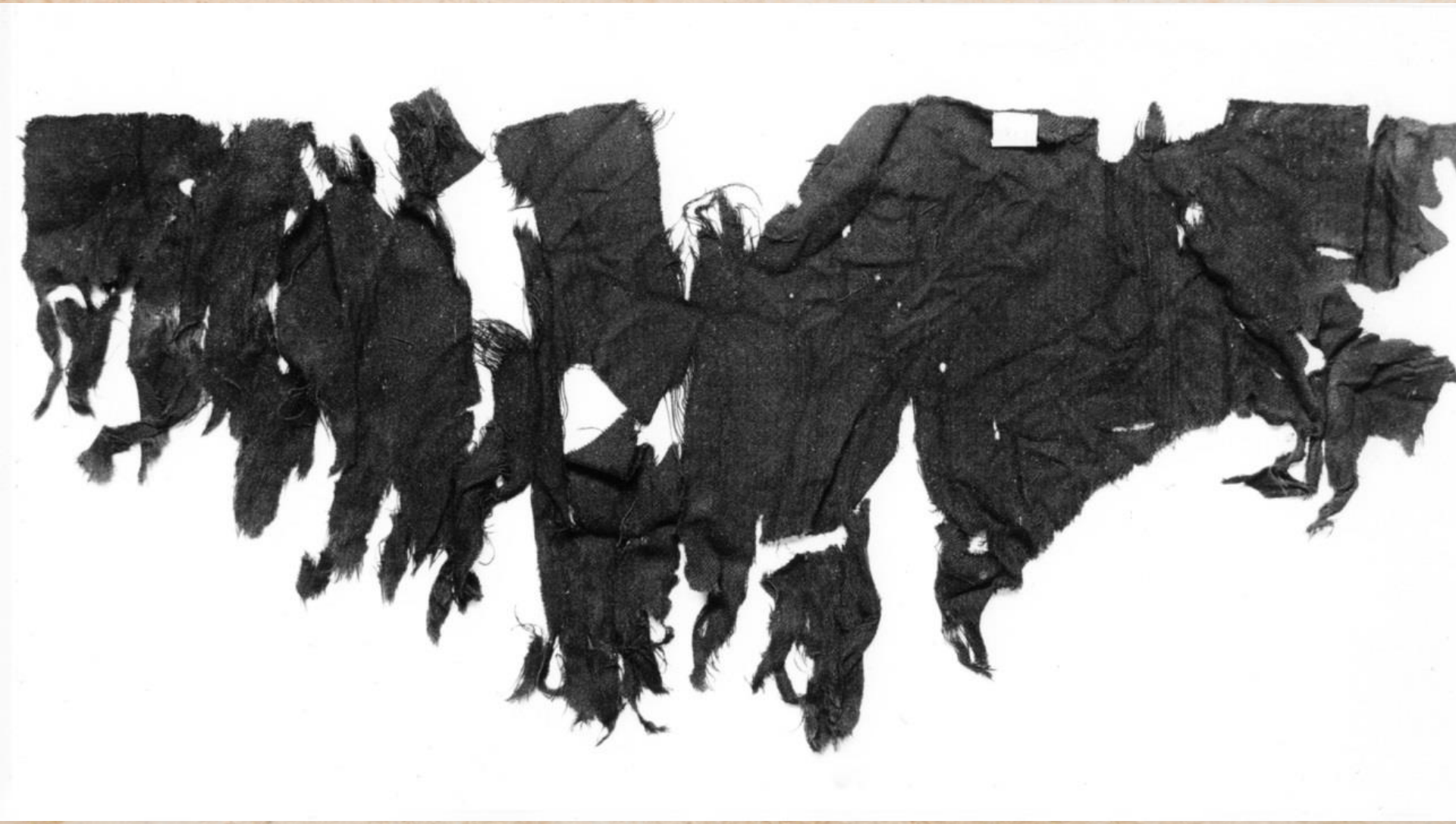

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rekonstruētais apmetnis

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

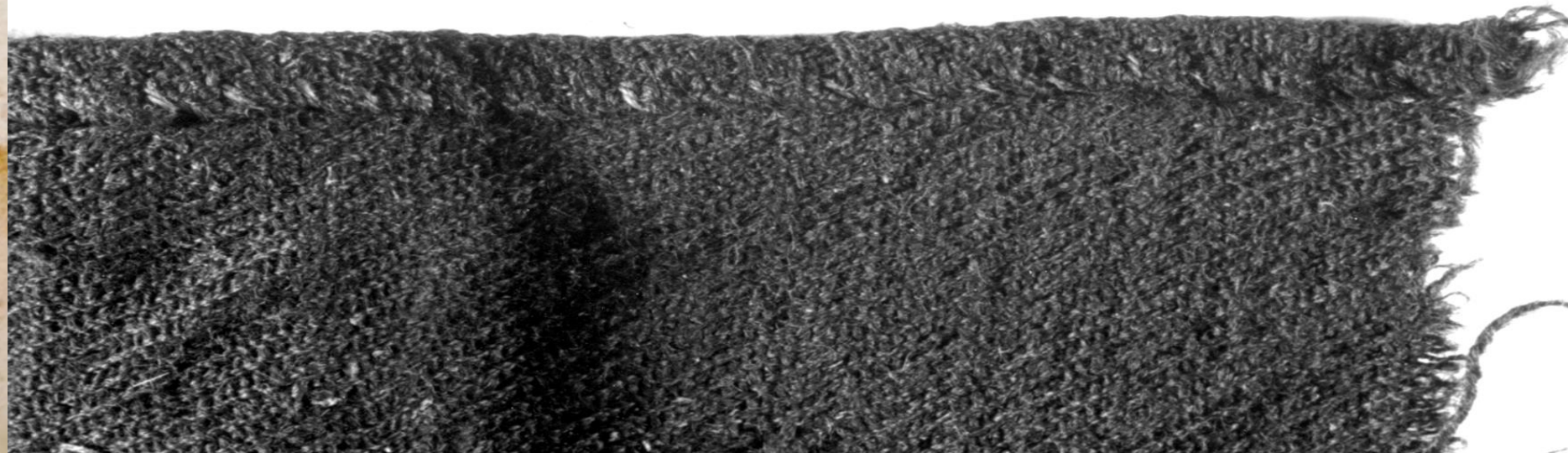

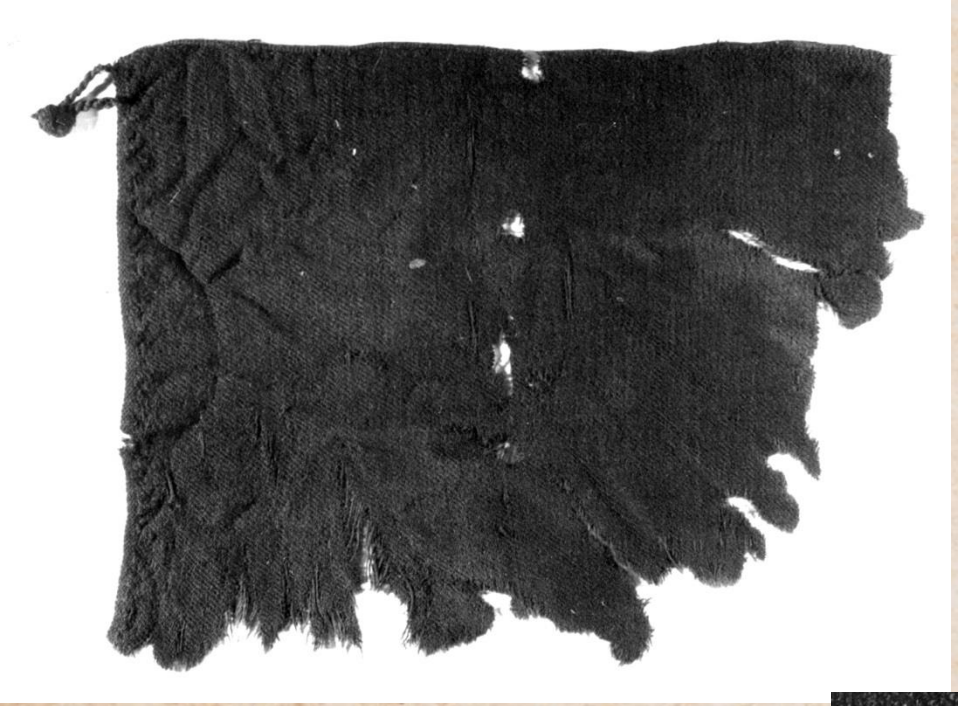

Rucavas Tīras purvs,
9. gs. vidus

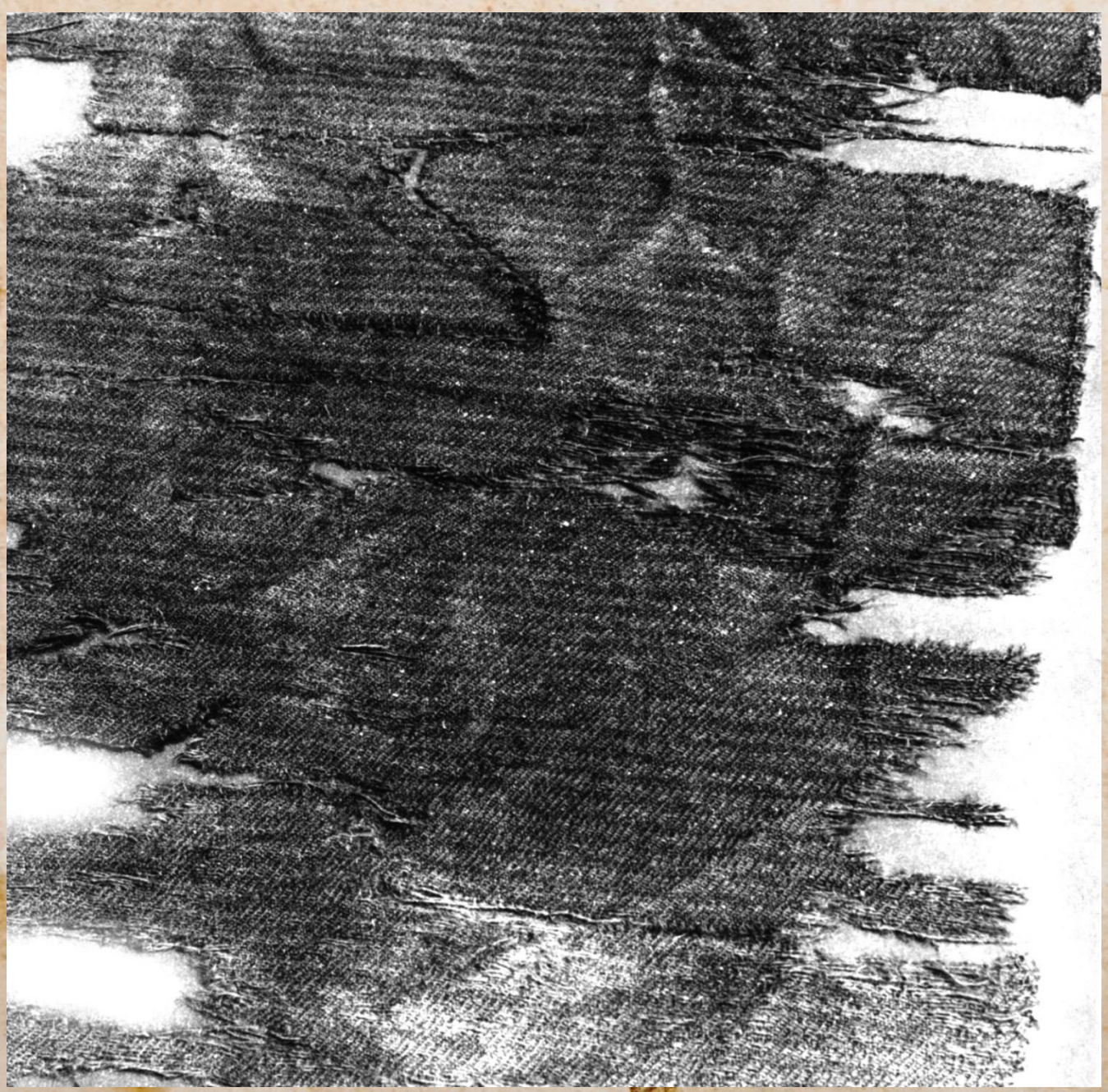

Rucavas Tīras purvs, 9. gs. vidus

Rucavas Tīras purvs,
9. gs. vidus

Materiāli pēc 13. gs.

Ances senkapi, 13./14. gs. Ventspils muzejs

Brunču fragmenti

Ances senkapi, 13./14. gs. Ventspils muzejs

13. gs. tērpa rekonstrukcija.
L. Treija

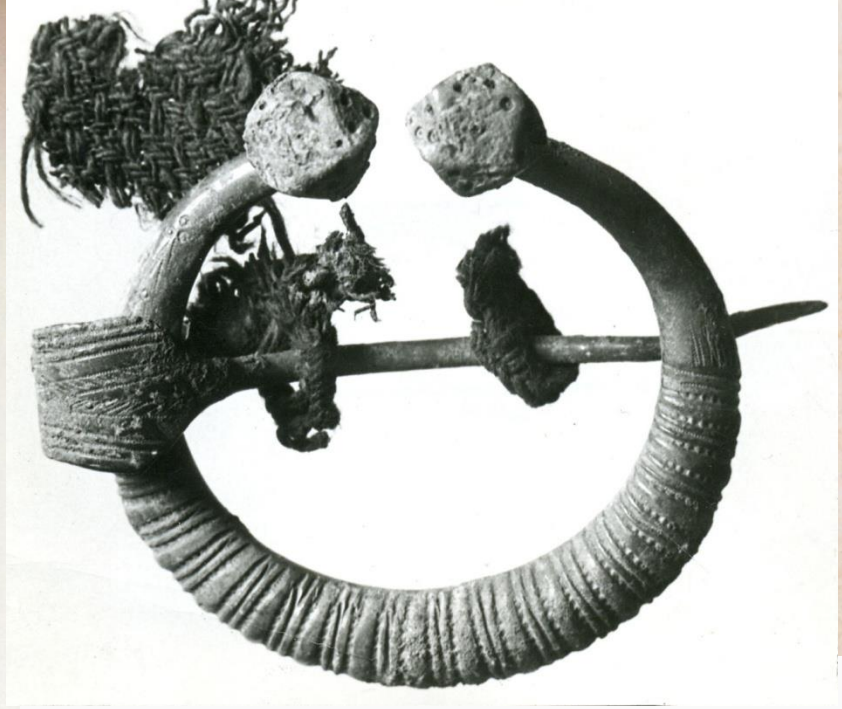

Landze, 13.-14. gs.

Villaines

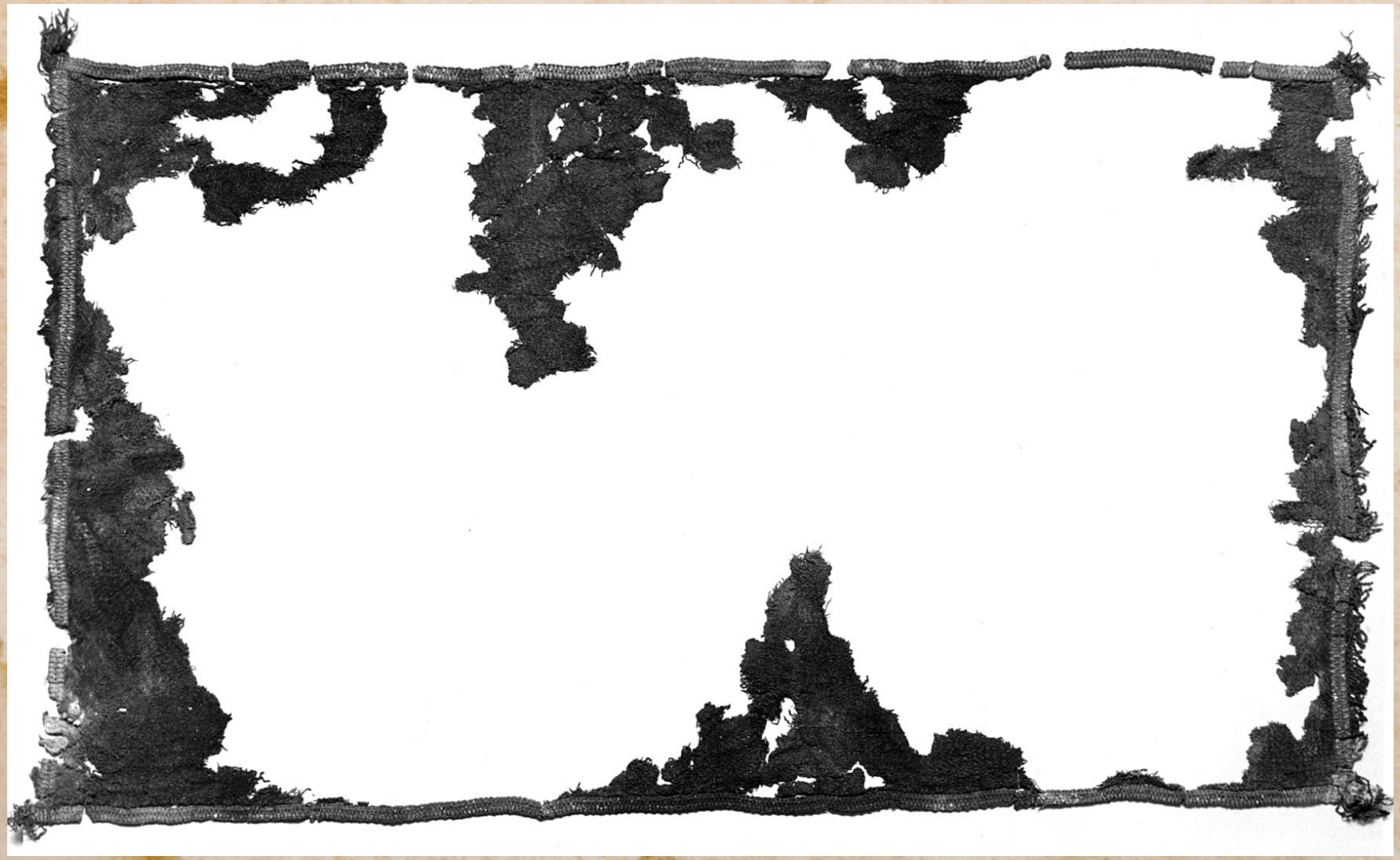

Ances senkapi, 13./14. gs. Ventspils muzejs

Raksturīgākā pazīme-celaines

Lībagu Sāraji, 13. gs.

Dundagas Laukmuiža, 14. gs.

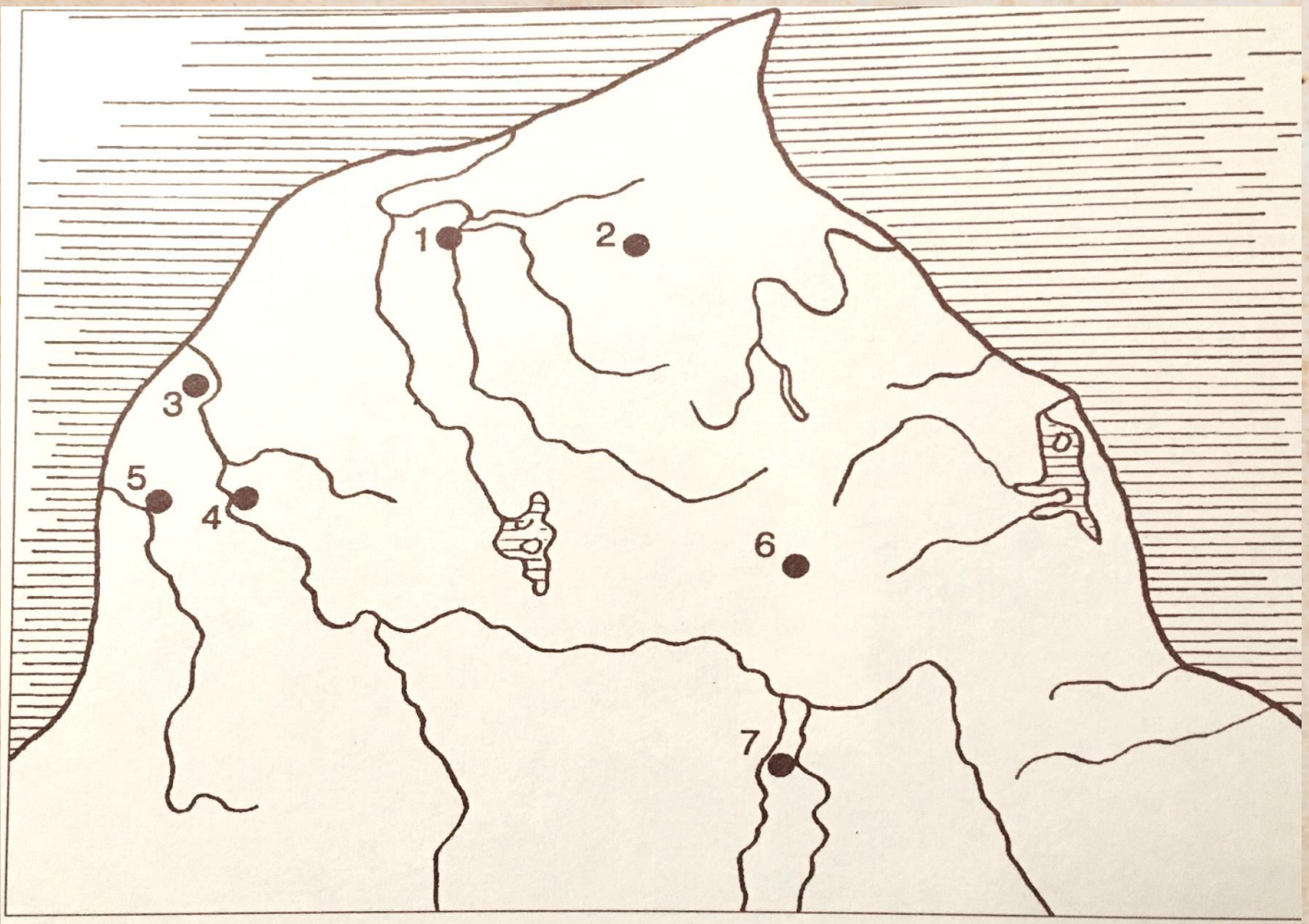

6. att. Ar bronzas riņķīšiem caurausto villaiņu celaiņu atradumu vietas:

1. Ances kapulauks, 2. Dundagas Laukumuiža, 3. Vārves Strīķi, 4. Zlēku Pasilciems, 5. Užavas Silmalciems, 6. Lībagu Sāraji, 7. Matkules Tojāti

A. Alksnes-Alksnītes zīmējums

No: Žeiere I., 2000: 6

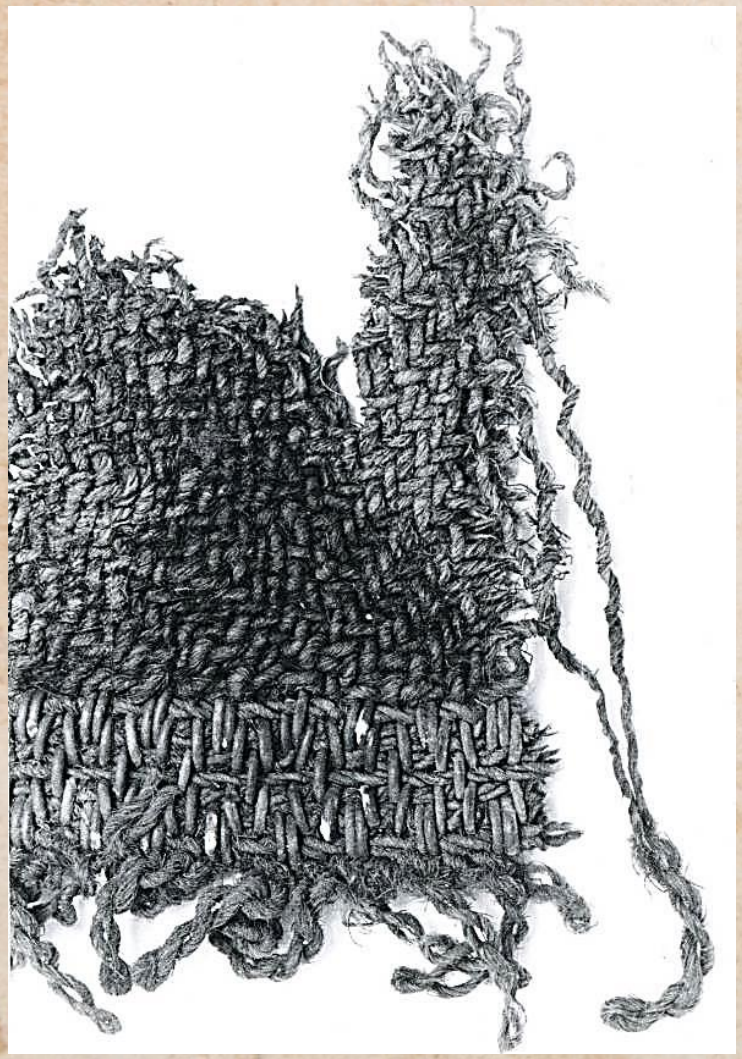

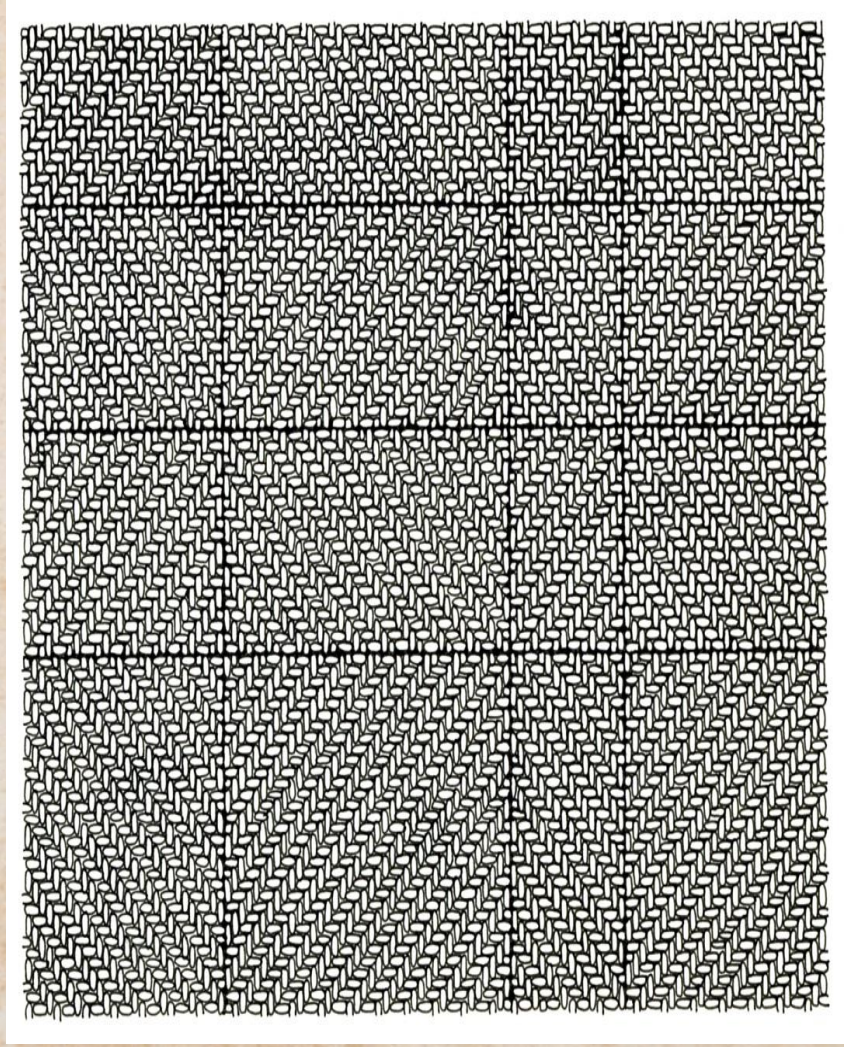

Ances senkapi, 13./14. gs. Ventspils muzejs

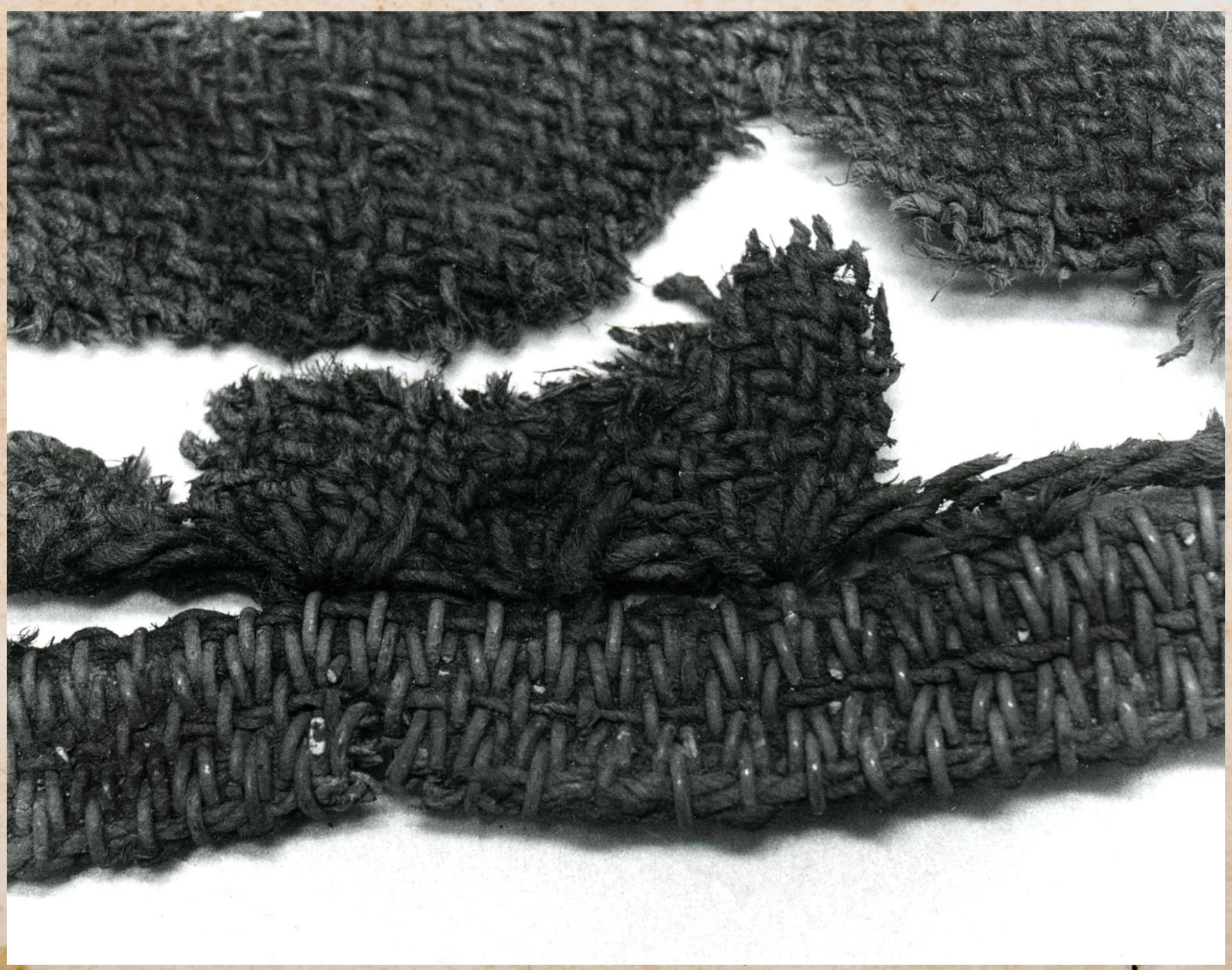

Ances senkapi, 13./14. gs. Ventspils muzejs

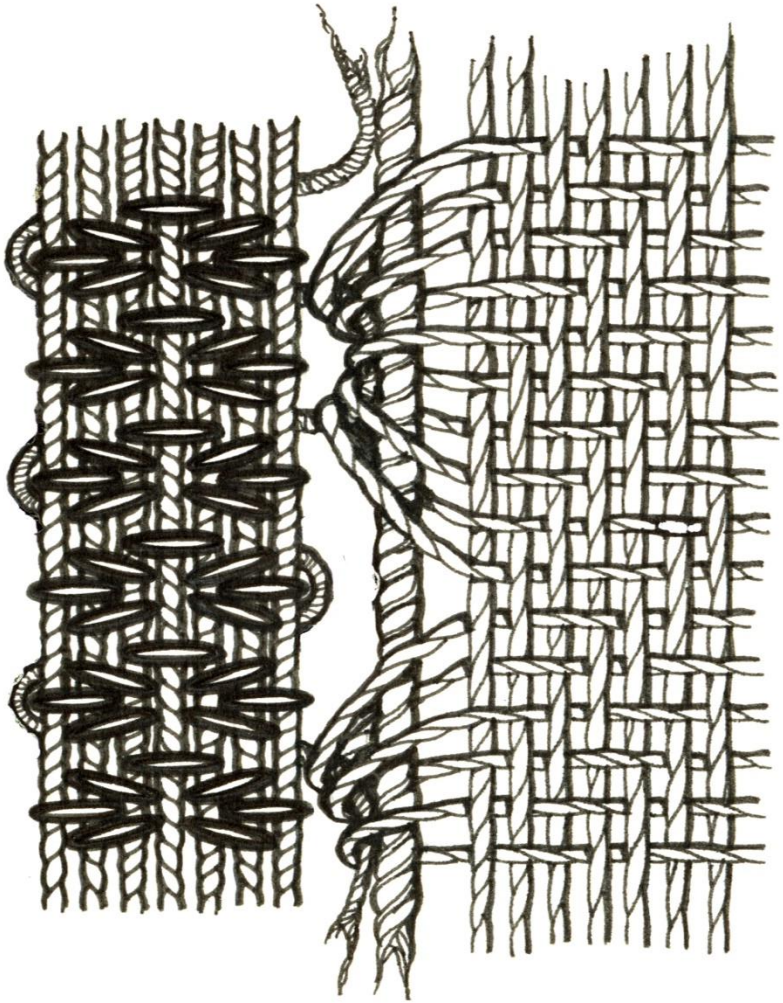

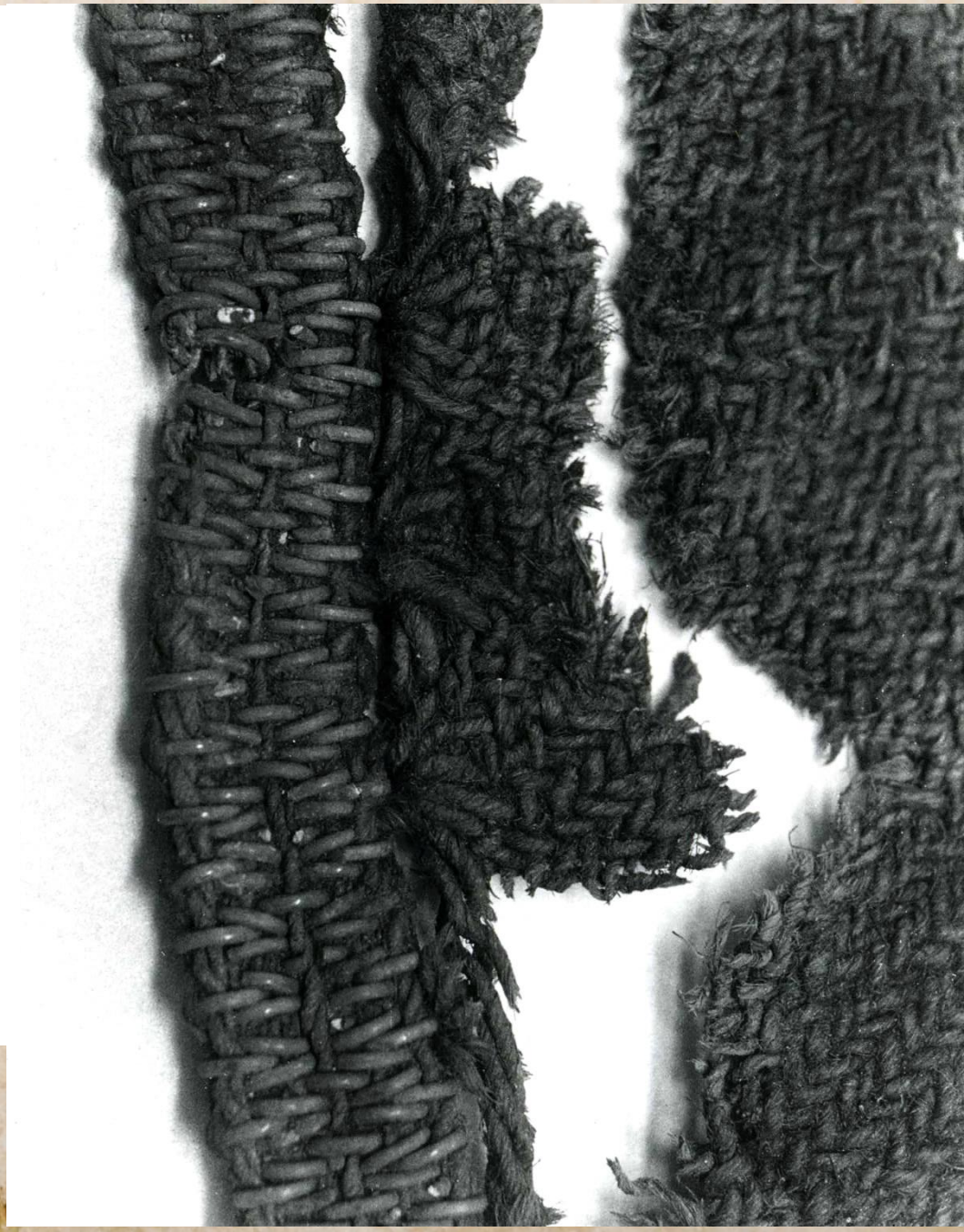

Ances senkapi, 13./14. gs.
Ventspils muzejs

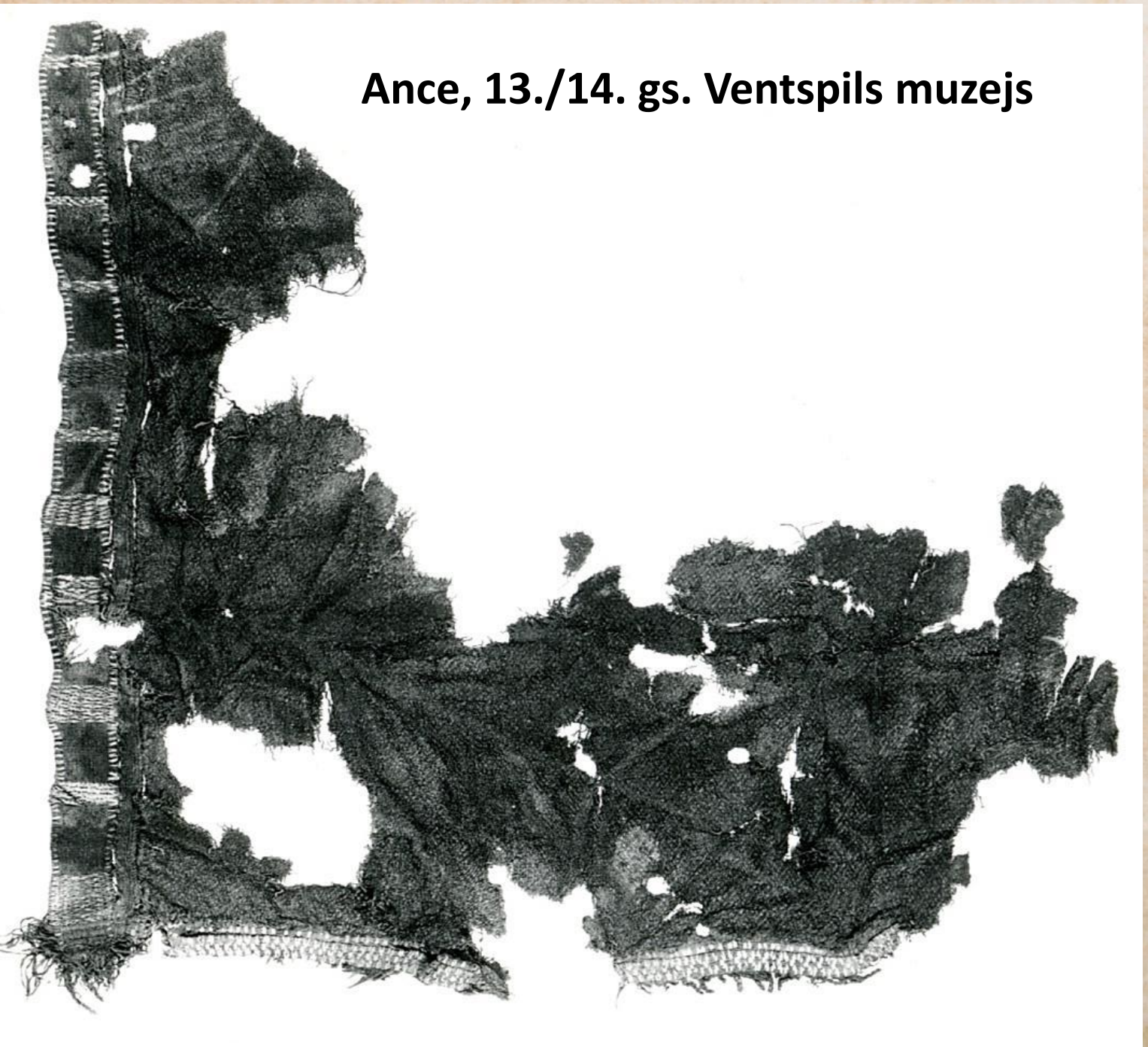

Ance, 13./14. gs. Ventspils muzejs

Puzes Lejaskrogs, 14. gs., Ventspils muzeja materiāli

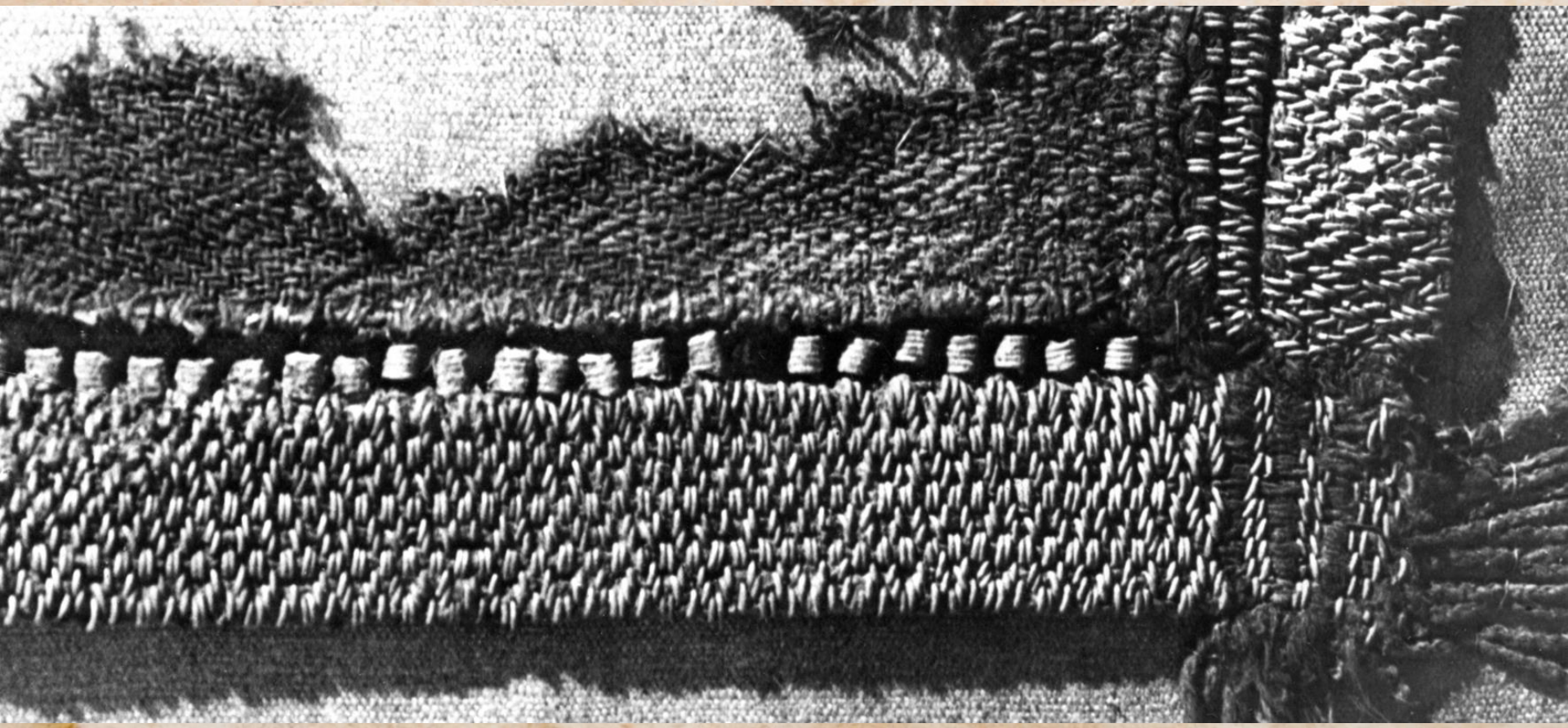

Dundagas Laukmuiža, 14. gs.

Dundagas Laukmuiža, 14. gs.

Dundagas Laukmuiža, 14. gs.

Dundagas Laukmuiža, 14. gs.

Celaiņu rekonstrukcijas (D. Pārupe)

Villaines rekonstrukcija
(A. Spalviņa, D. Pārupe)

Puzes Lejaskrogs, 16. gs., Ventspils muzeja materiāli

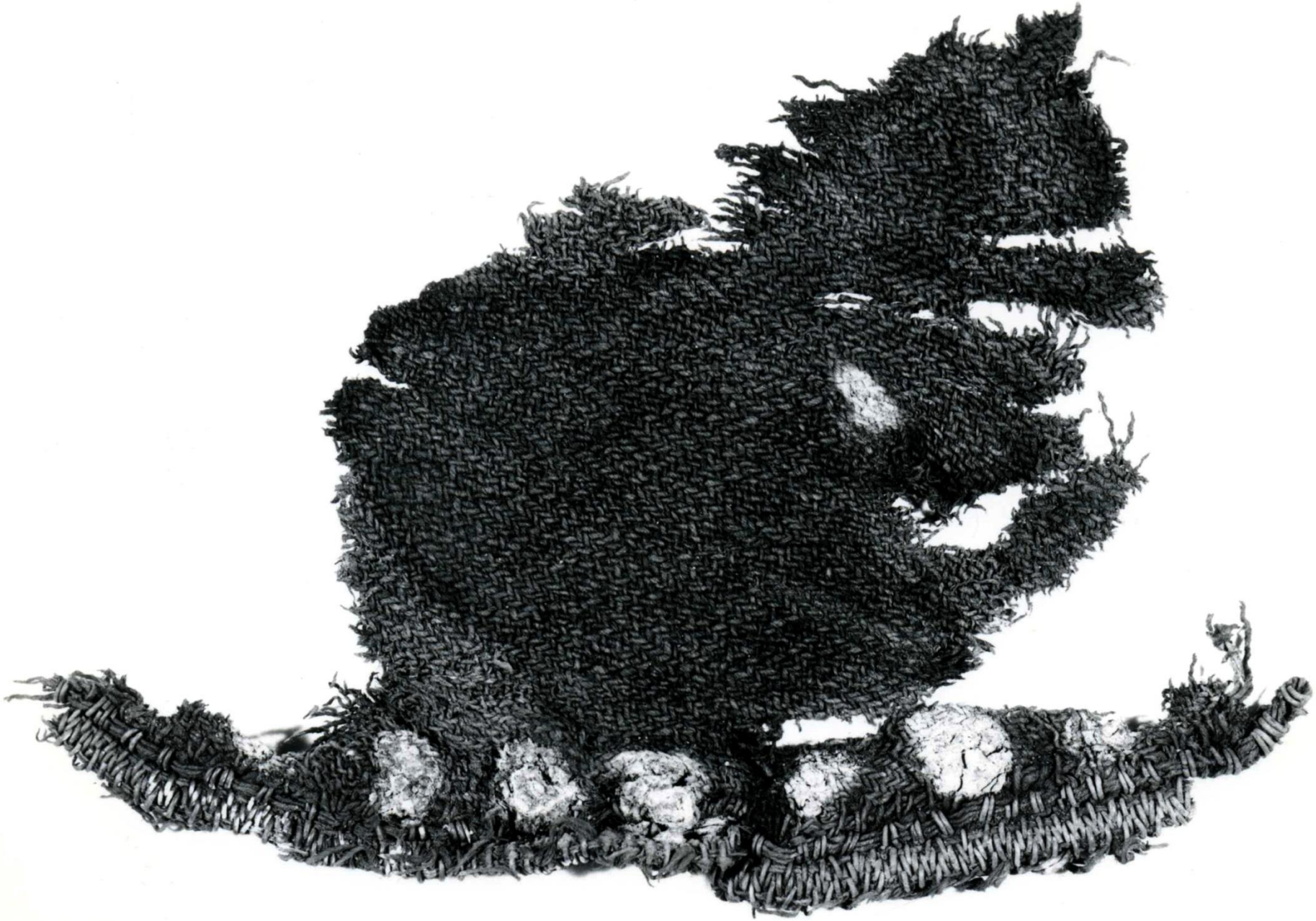

Puzes Lejaskrogs, 14. gs., Ventspils muzeja materiāli

Austās jostas

Ances senkapi, 13./14. gs. Ventspils muzejs

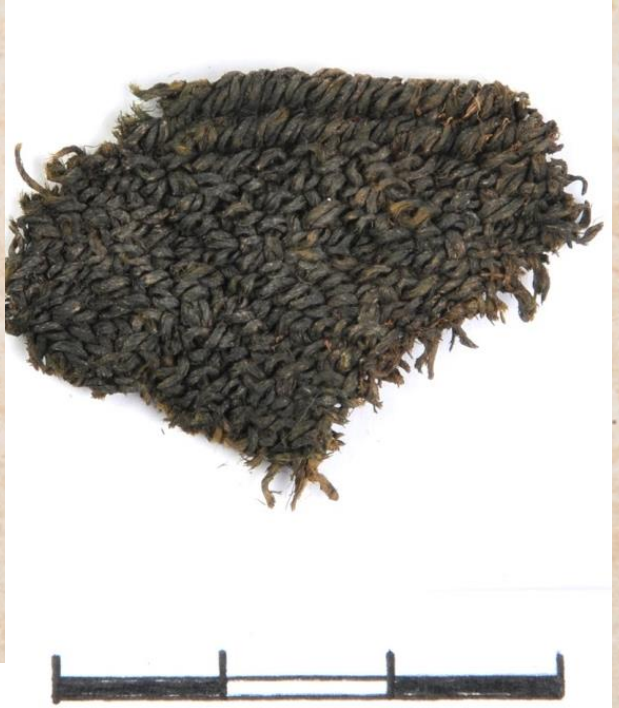

Celu jostas fragments, Dundagas Laukmuiža, 14. gs.

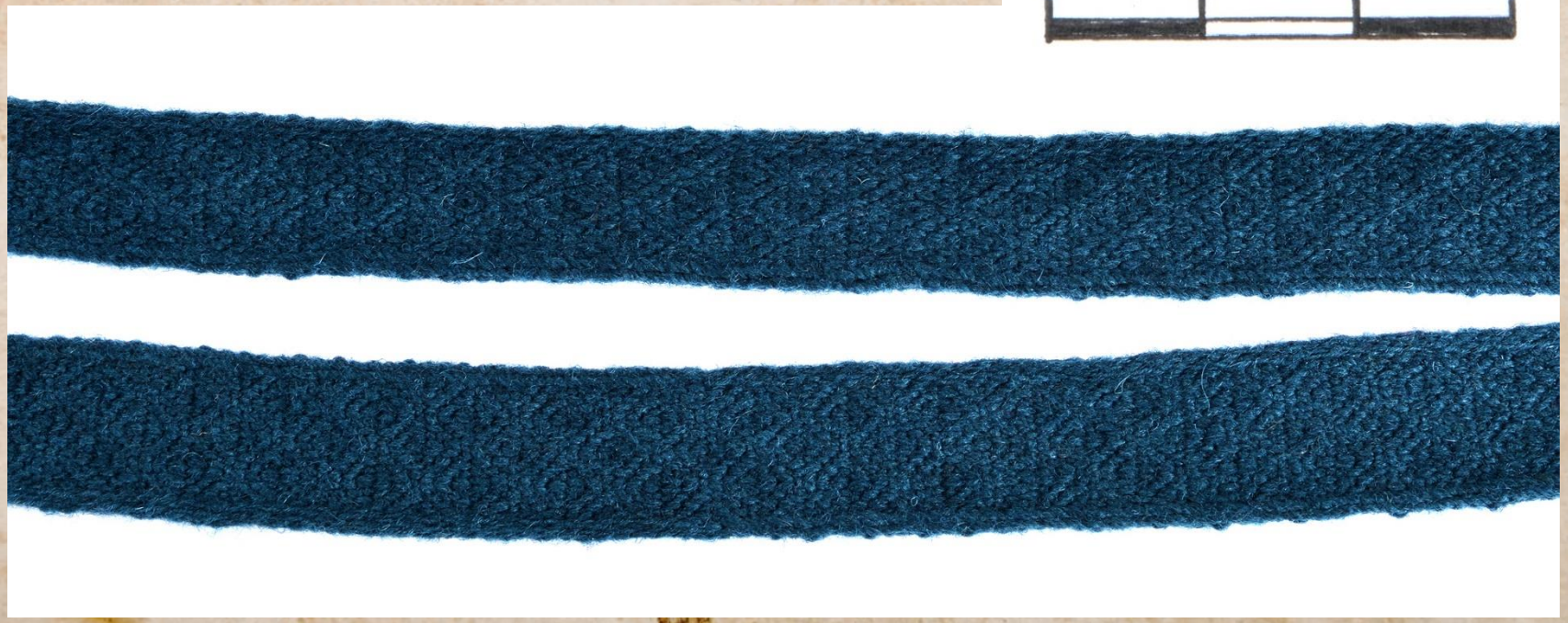

Jostas rekonstrukcija, (R. Siliņa-Piņķe)

Ādas jostas

Puzes Lejaskrogs, 16. gs. Ventspils muzejs

Sietavas, kājauti

Puzes Lejaskrogs, 14. gs., Ventspils muzeja materiāli

Dundagas Laukmuiža, 14. gs.

Ances senkapi, 14. gs.
Ventspils muzejs

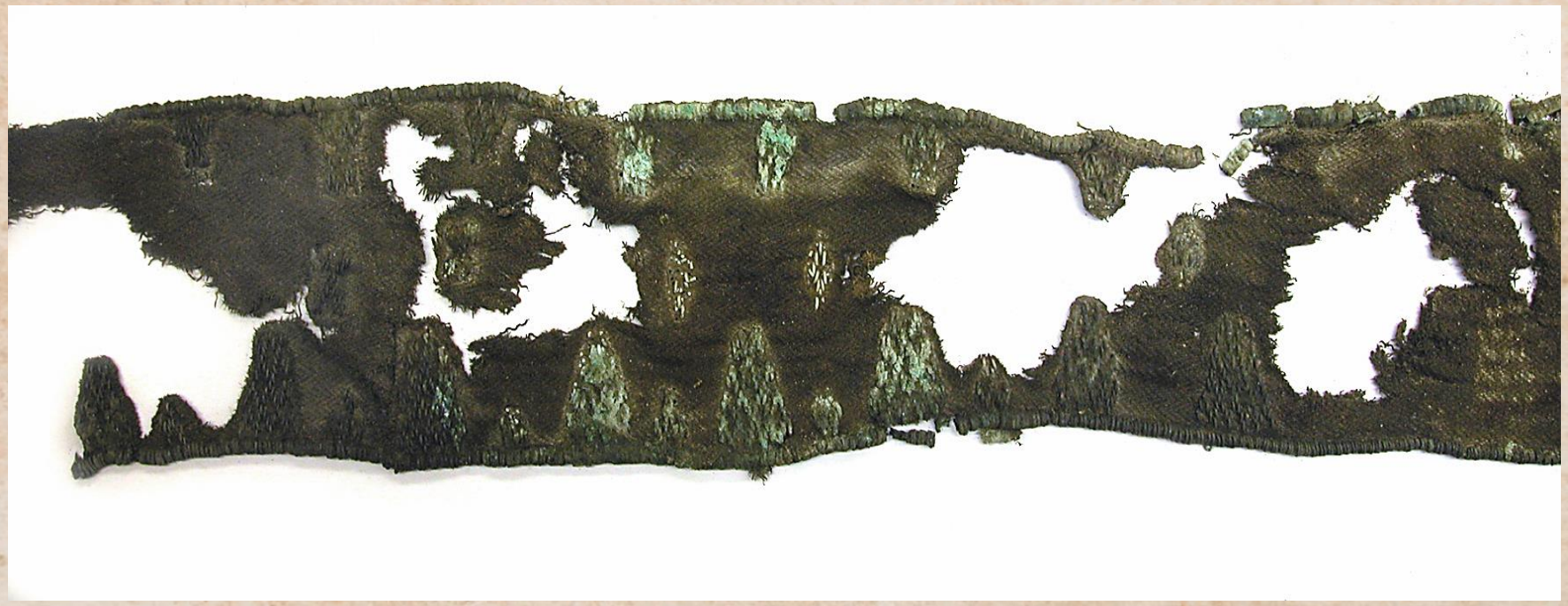

Puzes Lejaskrogs, 14. gs., Ventspils muzeja materiāli

Puzes Lejaskrogs, 14. gs., Ventspils muzeja materiāli

Dundagas Laukmuiža, 14. gs.

Sietavas rekonstrukcija

Sietavu celaines

Ances senkapi, 13./14. gs. Ventspils muzeja materiāli

Celaiņu rekonstrukcija

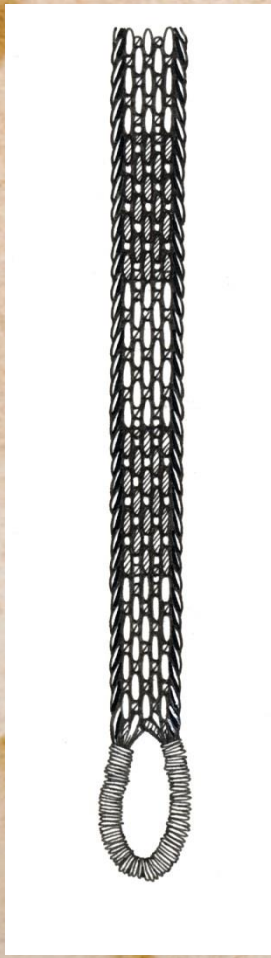

Ventspils muzeja tērpam

Vainagi

Dundagas Laukmuiža, 14. gs.

Puzes Lejaskrogs 16. gs. Ventspils muzeja materiāli

Priekšauti

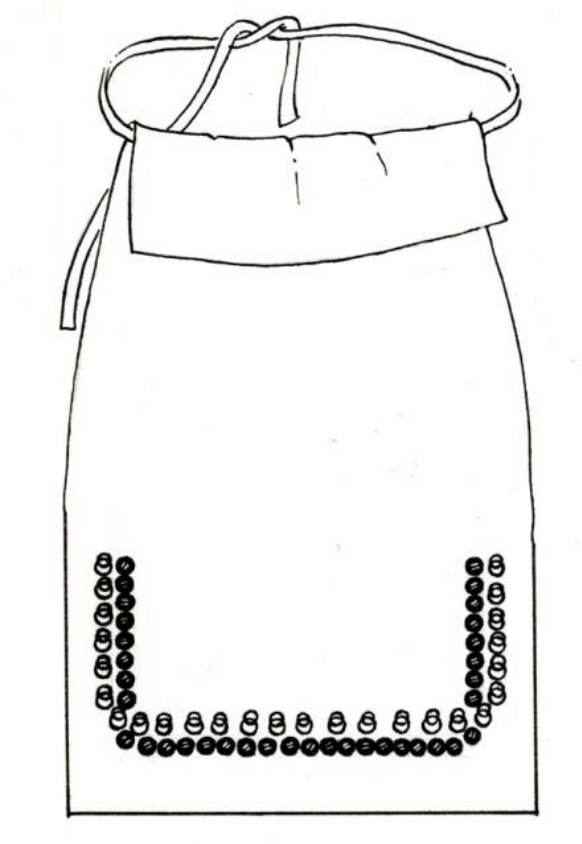

Puzes Lejaskrogs, 15. gs. Ventspils muzeja materiāli

Apavu detaļas

Dundagas Laukmuiža, 14. gs.

Ances tērpa rekonstrukcija Ventspils muzejam

Rotas

Dundagas Laukmuiža, 14.gs.

Arheoloģiskā un etnogrāfiskā materiāla vienojošie elementi

- Rotu lietošanas veidi
- Rotājuma joslas villaiņu malās
- Vairāku villaiņu vienlaicīga lietošana
- Villaiņu īsās bārkstis
- Vertikālās joslas adījumos
- Metāla vainagi
- Jostas
- Atsevišķi apavu veidi

No: LTT, II, 1997:287

Puzes Lejaskrogs, 14.-15. gs. Ventspils muzejs

I. G. Kola 1841. g. zīmējuma detaļa. Alsungas jaunavas. No: Ievads latviešu tautas vēsturē, 1936: 35

Dunikas tērps. 1924. g. Almas
Dungas foto , Neg. Nr. 240

Ventspils un Užava, 19. gs. I. p, CVVM 7513 un 7512

Alsunga, 19. gs. I. p., LNVM, CVVM 7544

Cimdi

Vārnupe, 16.-17. gs.

Cesvaine, 19. gs.
CVVM 15171

Apavi

Koknese, 12.-14. gs. un Kurzeme, 19. gs. II puse, CVVM 5177

Metāla vainagi

Kalvenes Sermuļi, 17. gs., Kuldīgas Sermuļi. 17.-18. gs.

Ventspils apkārtne, 19. gs. I. p., CVVM 14133

Latvija, 17./18. gs. un Alsungas pag. 19. gs. I. p., CVVM 27564

Metāla jostas

Vārve, 17./18. gs.
LNVM, CVVM 13741

Kuldīgas Sermuļi, 17. gs. un Turlava 19. gs. I. p., CVVM 13770

16. gs. Kurzemes jaunava.
LNVM, CVVM 224406

Prezentācijā izmantoti:

- LNVM materiāli – senlietas, rekonstrukcijas fotoattēli un zīmējumi
- Roberta Kaniņa un Armanda Vijupa foto
- Ventspils muzeja materiāli
- Materiāli no publikācijām